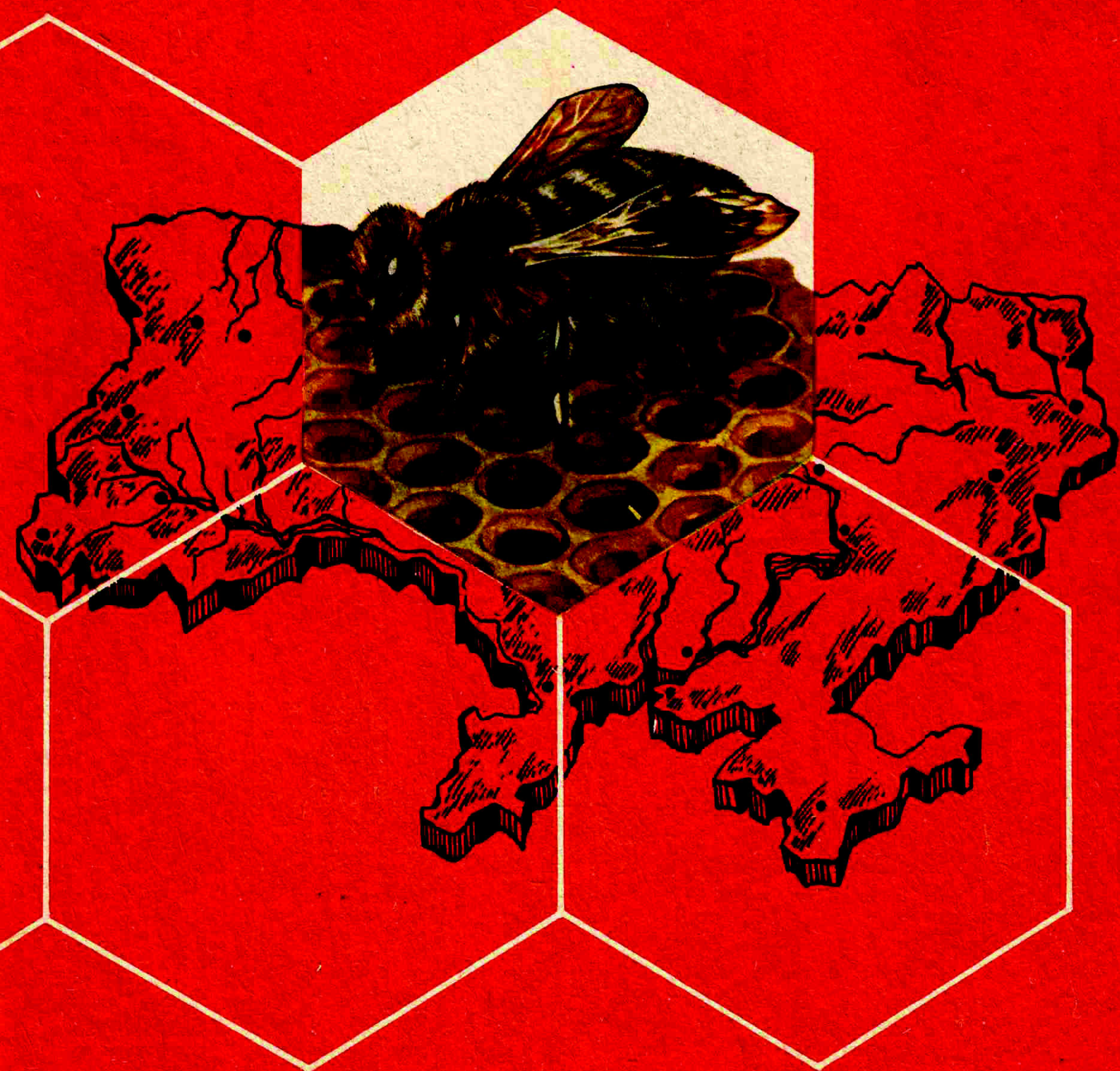

УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК

4'91

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ «УКРАЇНСЬКОГО ПАСІЧНИКА»

У грудні минулого року у Львові відбулася конференція пасічників-аматорів на тему «Бджільництво у Західній Україні», в якій взяли участь представники дванадцяти областей республіки. На конференції було порушено питання про відновлення часопису «Український пасічник», що виходив з 1928 по 1939 рік, а також з перервою у 1942—1943 роках. Чимало знайшлося скептиків щодо здійснення цього задуму, адже брак паперу, коштів, кадрів не дозволили побачити світ багатьом виданням. Мало було сподівань, що журнал випускатиме поліграфічне підприємство — всі вони вже уклали свої виробничі річні програми.

І все ж «Український пасічник» прийшов до свого читача. Довгоочікуване видання розтривожило душі пасічників не лише Львова, де народилася ідея. Гарячий інтерес до новонародженого часопису виявили однодумці з усієї України.

З нагоди виходу першого номера відродженого журналу «Український пасічник» відбулася його репрезентація. Це була щира зустріч колег, глибоких знавців пасічницької справи, людей, яким не байдужий її стан сьогодні і в майбутньому.

Приміщення, де відбувалася урочистість, увінчали портрети видатних організаторів бджільництва П. Прокоповича і М. Михалевича. Цим як би засвідчувалася готовність теперішніх пасічників продовжувати велику справу своїх попередників.

Урочисте засідання тривало близько чотирьох годин. Однак всі виступи сприймалися з неабияким інтересом. Бо люди чи не вперше ось так відверто, без страху за сказане ділилися усім, про що повсякчас думали, перебуваючи віч-на-віч з бджолами і вирішуючи питання їх життя, оскільки умови утримання крилатих трудівниць в силу відомих причин у наш час надзвичайно ускладнилися. Людям, різним за фахом, було що сказати, чим поділитись. То ж мовлене з трибуни сприймалося з розумінням.

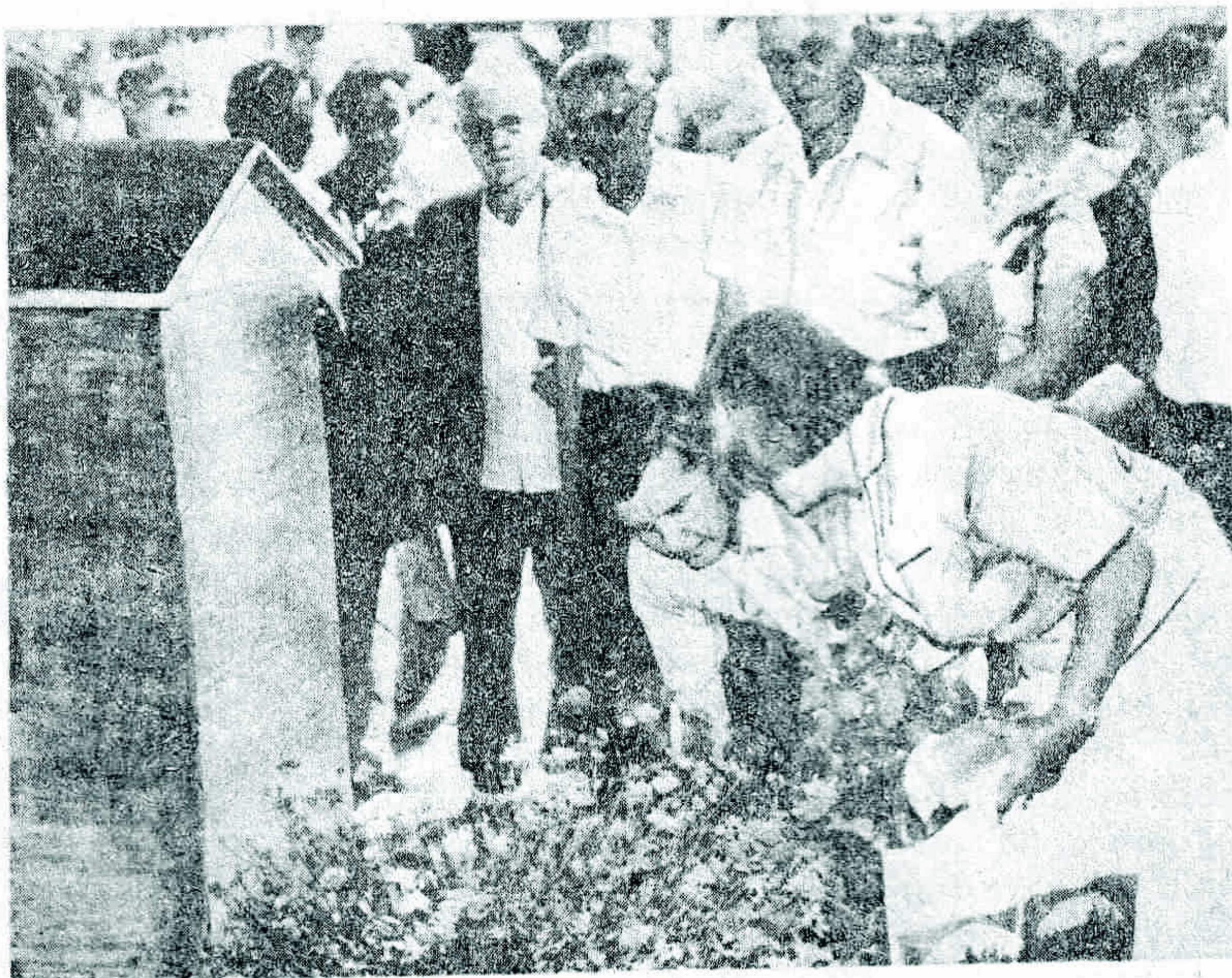
Гості з Тернопільщини та Полтави, Івано-Франківщини та Одеси, Києва і Закарпаття, Чернігова і Миколаєва наголошували на тому, що неприпустимо бездумно збувати бджолосім'ї за межі республіки, не навівши порядок на власних пасіках. Промовці пропонували, ділились планами як зміцнити матеріальну базу пасічництва, висловлювали побажання редакції журналу на його сторінках розповідати про тих, у кого можна запозичити щось нове, не ігнорувати практичних розробок науковців, а також не замикатися на проблемах лише західного регіону. І слушно відзначалося, що по-

трібним, корисним і бажаним для усіх пасічників журнал буде лише тоді, коли матиме широкий позаштатний актив авторів, коли його видавці будуть всіляко реалізувати пропозиції читача.

Під час перерви не припинялися дискусії, обговорення порушених питань. У фойє були виставлені зразки розробок пасічницького інвентаря. Їх автори тут же аргументували переваги нових конструкцій, радили, як найшвидше виготовити новинку.

Тішить те, що чи не всі виступаючі за дорученням своїх делегацій офірували певні суми на підтримку видання. Редакція сподівається, що не лише грошові внески будуть виявом справжнього зацікавлення життєстійкістю нового журналу. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити часопису належне майбутнє.

С. Попович.

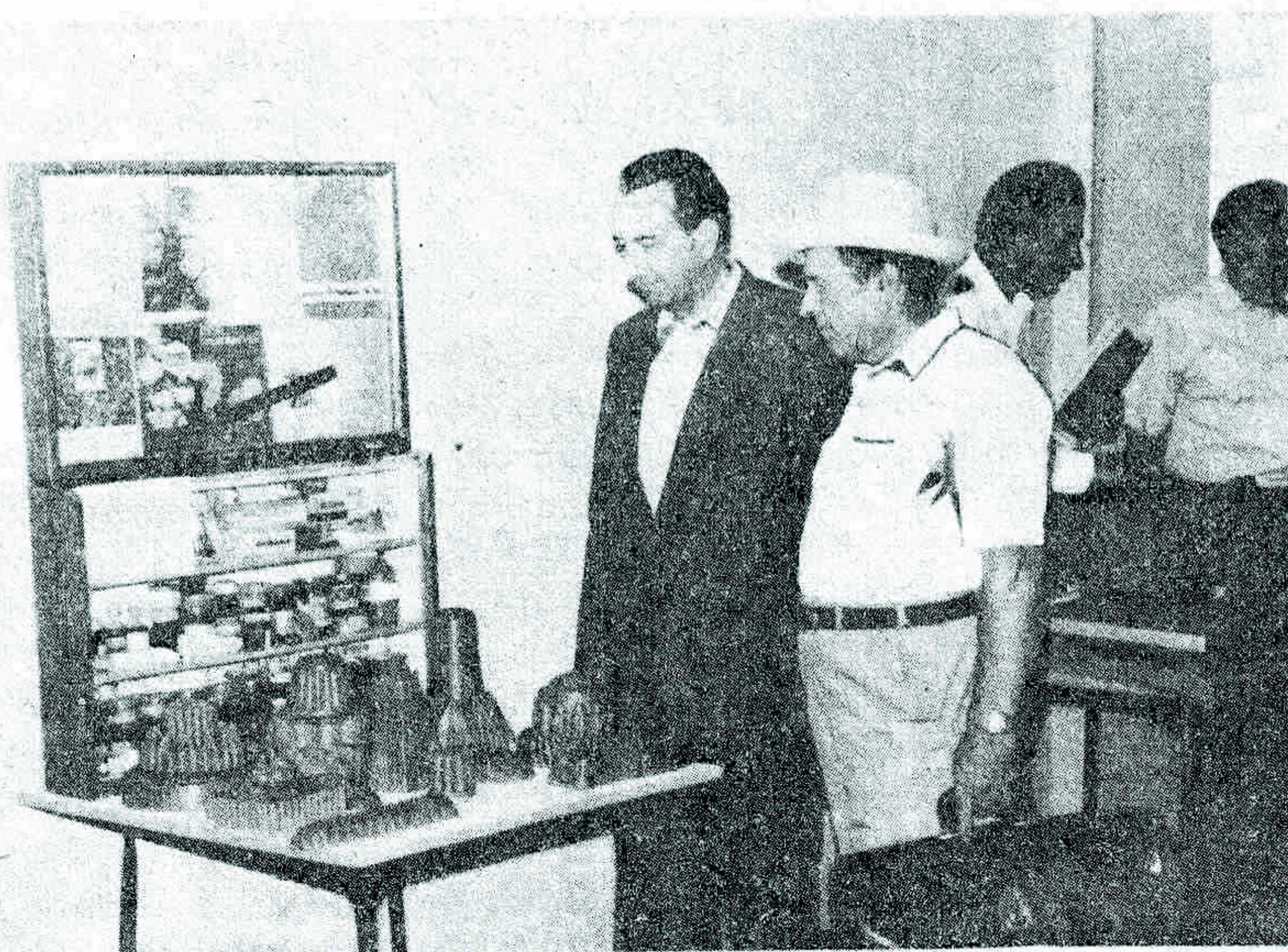
На знімках:

Виступає голова тимчасової ради Української Спілки Пасічників М. Осташевський (на 2 стор. обкл.)

Учасники урочистої конференції поклали квіти до пам'ятника П. І. Прокופовичу у Львові.

Біля стендів виставки, яку самодіяльно розгорнули на конференції її учасники.

Фото Я. Гулкевича.

ПРИСАДИБНЕ БДЖІЛЬНИЦТВО УКРАЇНИ

Пасікування завжди було благородною справою людини, а бджоли — символом працелюбності і гармонії. І ми пишаємося, що Україна має високорозвинуте запилювально-медове бджільництво. У всіх категоріях наших господарств 5 мільйонів 61 тисяча бджолородин, у т.ч. в аматорських — понад 4 мільйони. Багатий «ужинок» присадибних пасік — більше 50 тисяч тонн товарного меду, 1000 тонн воску — аж дві третини загального його виробництва.

В республіці майже півмільйона бджолярів-аматорів, більша частина яких об'єднані у товаристві. У нас 564 районних та 6425 первинних організацій товариства і 99 юнацьких секцій. Маємо 500 колективних пасік.

Бджолярі-аматори безкоштовно своїми пасіками запилюють мільйони гектарів ентомофільних сільськогосподарських культур. Товариства мають на своїх рахунках гроші з річним оборотом 2,5 мільйона карбованців. Торік пасічники України заготовили за договірними цінами понад 6000 тонн меду, хоч відомо, що минулий рік був несприятливим для медозбору. Найкраще попрацювали Кіровоградське, Миколаївське, Луганське обласні товариства. Зменшили заготівлю меду бджолярі Київської, Черкаської, Чернігівської, Запорізької, Сумської областей. В 1990 році реалізовано 8700 бджолосімей, 123 тисячі пакетів, 9,5 тисяч бджоломаток, 4 тонни квіткового пилку, близько однієї тонни прополісу. Безкоштовно передано дітям-сиротам 20 тонн меду, у Фонд миру перераховано 16,3 тисячі карбованців. Тут відзначились на Запоріжжі, Миколаївщині, Київщині, Луганщині, у Криму. Серед найактивніших організаторів голови обласних товариств: Черкаського — Федір Авксентійович Задорожний, Вінницького — Станіслав Петрович Древницький, Миколаївського — Борис Архипович Бушчан, Кримсько-

го — Борис Миколайович Камаєв, Чернівецького — Борис Іванович Лоскутов. Вони домоглись поліпшення господарської діяльності товариств, зростання рядів їх членів, організували кохівлю пасік до медоносів, заготівлю меду, воску, воскосировини, підготовку кадрів. Наприклад, Вінницьке обласне відділення товариства за останніх два роки зросло з 8 до 22 тисяч чоловік. Кількість бджолосімей відповідно з 85 до 262 тисяч. Зараз обласне відділення має 48 первинних організацій, 26 районних і одну міську організацію. Майже у всіх районах відкрито магазини «Бджільництво». Через товариство реалізовано тисячі вуликів, 120 тонн білкової і лікувальної пасти, тисячі переносних ящиків і пакетів, багато деталей рамок різних конструкцій, годівниць, подушок утеплення, лицевих сіток, мурашиної кислоти та інших лікувальних препаратів.

Відповідну допомогу надає товариство аматорам і в реалізації продукції. Від торговельної діяльності обласне товариство одержало торік 21 тисячу карбованців чистого прибутку.

Обласна організація проводить значну пропагандистську роботу. В місцевій газеті друкуються матеріали під рубрикою «Школа молодого бджоляра», через громадське агентство преси «Новини Поділля» райгазетам також подаються матеріали на допомогу аматорам. Видано ряд рекомендацій, серед яких «Що повинні знати бджолярі про вароатоз», «Підгодовля бджолосімей», «Дезинфекція сотів», «Як зібрати квітковий пилочок» тощо. Товариство дало путівку в життя понад 300 бджолярам-аматорам, має свою товарну пасіку на 90 бджолородин.

Черкаське товариство об'єднує 551 первинну, 20 районних і міських організацій. Бджолярі організовано вивозять пасіки на запилення ентомофільних культур не тільки у своїй, а й сусідніх — Кіровоградській та Полтавській областях. На пасіках аматорів тут щорічно виробляється більше 100 тонн меду та біля 50 тонн воску. Оволодінню сучасними методами бджільництва сприяють створені в області одинадцять центрів бджільництва.

Значно активізувалась робота Київського міського товариства (голова Іван Іванович Максименко). У всіх районах для бажаючих членів товариства виділено земельні ділянки для утримання бджіл. Міські активісти регулярно проводять виставки присадибного бджільництва, де експонуються різний реманент та вироби раціоналізаторів. У діючому в області вечірньому університеті природи відкрито факультет бджільництва: двічі на місяць тут читають лекції вчені Науково-дослідного і технологічного інституту, Київської сільськогосподарської академії та Інституту зоології. Кожного року університет випускає 50 дипломованих бджолярів. У Києві товариством створено музей бджільництва.

У ході господарської реформи народжується нове і в русі бджолярів. Херсонське виробничо-кооперативне об'єднання (голова Лідія Анатоліївна Должикова) протягом року відкрило 11 магазинів, товарообіг яких склав торік 700 тисяч карбованців. Об'єднання постачає присадибні пасіки вуликами, рамками, ветеринарними препаратами, білковою і лікувальною пастою. А взагалі за останні два роки склалися великі труднощі з постачанням через відсутність сировини і матеріалів. До того ж, припинили постачання бджолоінвентаря підприємства РРФСР. При нашій мінімальній річній потребі 250 тисяч вуликів на республіку лише з одного Дарницького вагоноремонтного заводу надходить 25 тисяч. Чекаємо поліпшення, коли почне виробництво багатокорпусних вуликів Славський лісокомбінат Львівської області, який ще в цьому році виготовить до 5 тисяч вуликів, а річна його програма 35 тисяч штук.

«Укрбджолопром» вживає заходів для виготовлення реманенту на підприємствах України та створення спеціалізованого підприємства. На Броварському алюмінієвому заводі розміщено виготовлення трирамкової медогонки. У цьому році у продаж надійде 20 тисяч медогонок ціною по 194 карбованці. Намічається виготовлення тари для меду і воскотопок па-

рових у Вінниці, на Черкаському заводі «Ротор», Карлівському заводі Полтавської області. Виробництво дроту, пасічної сітки противароатозної розміщується у Мелітополі та Запоріжжі. Різний дрібний реманент будуть виготовляти у Дніпропетровську, Сумах та інших містах. Перша продукція має надійти до споживача вже у цьому році. Але ліквідацією дефіциту повинні зайнятися усі виробничі об'єднання з бджільництва та товариства аматорів, які на промислових підприємствах своїх областей зможуть розмістити виробництво бджолоінвентаря.

Що стосується забезпечення ветеринарними препаратами, то в республіці достатньо щавелевої кислоти, є й інші медикаменти для боротьби з вароатозом. Незабаром будуть надходити у продаж «Біпін» та «Акпін». Вирішено питання про забезпечення цукром пасік згідно з дорученням Ради Міністрів УРСР № 41 — К° 3276/32 від 28 квітня 1988 року, яким передбачено продаж цукру із риночних фондів довести до 10 кілограмів на бджоло родину. Змінено строки реалізації цукру: у січні—березні 3 кілограми, червні—серпні 7 кілограмів.

Незалежно, чи бджоляр-аматор є членом товариства, кожен з них має право одержувати цукор для підгодівлі сімей. Хто має до 5 родин, меду продавати не зобов'язаний, а у кого їх більше — треба укласти договір з потребкооперацією на продаж меду за домовленістю.

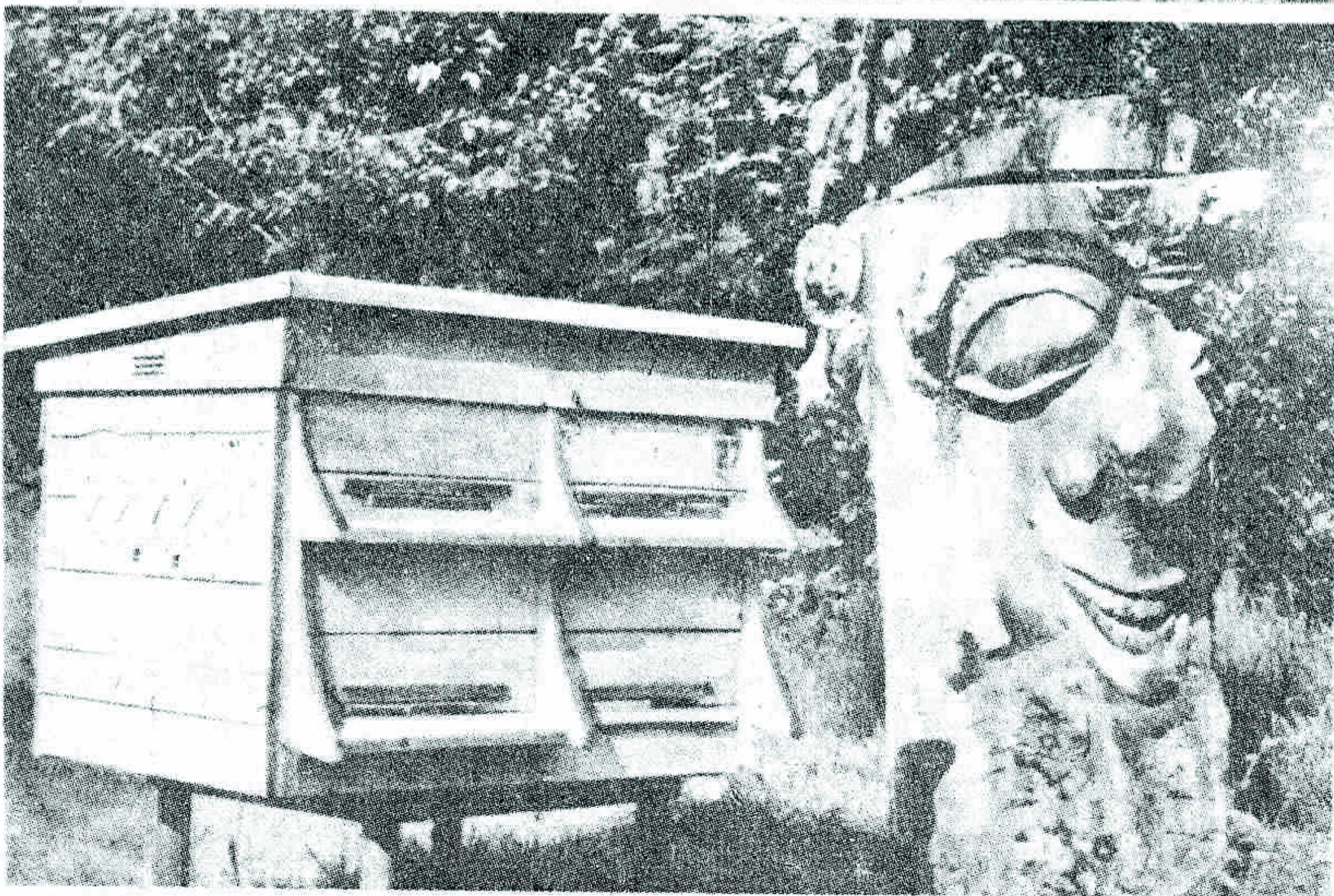
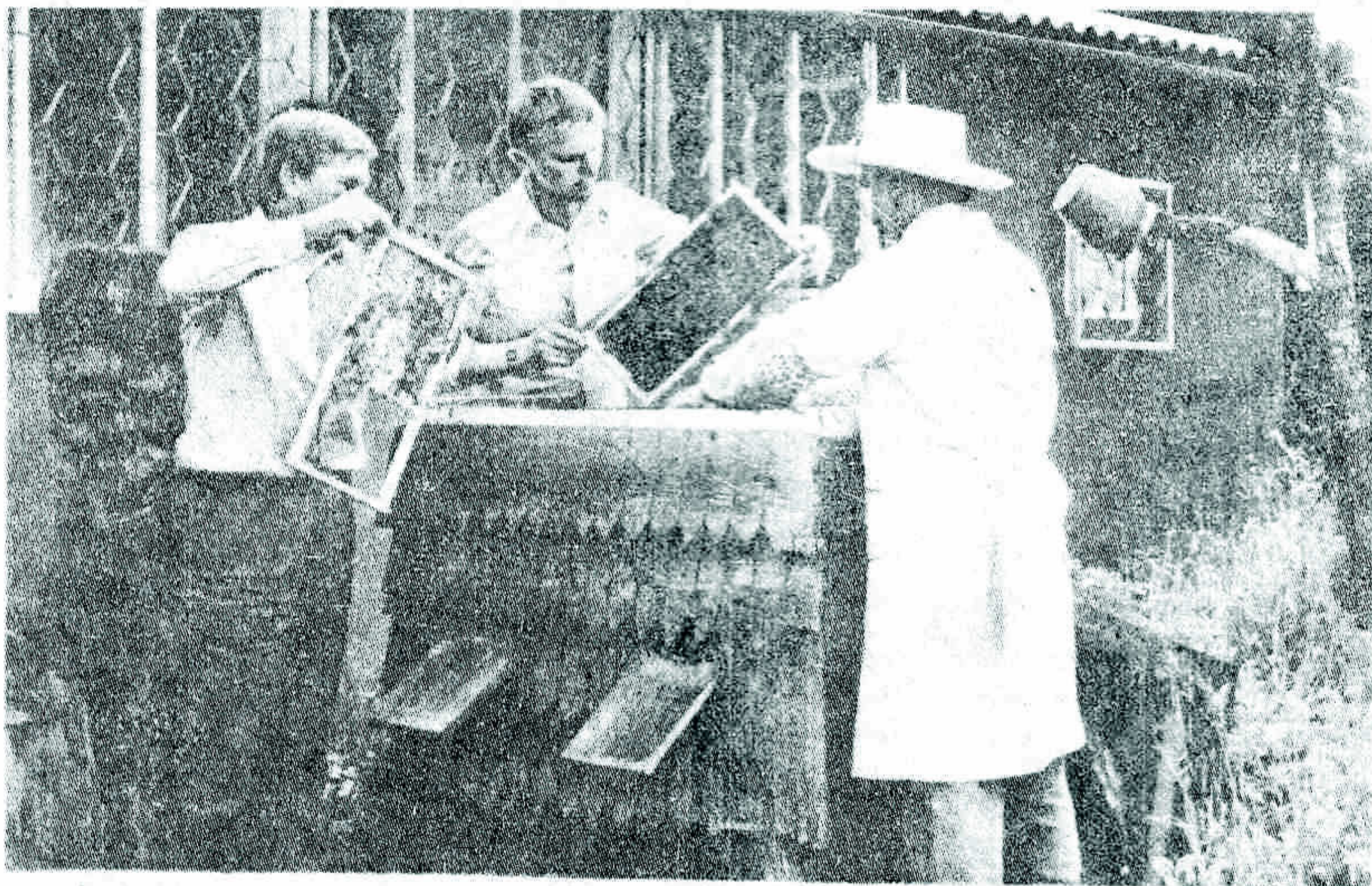
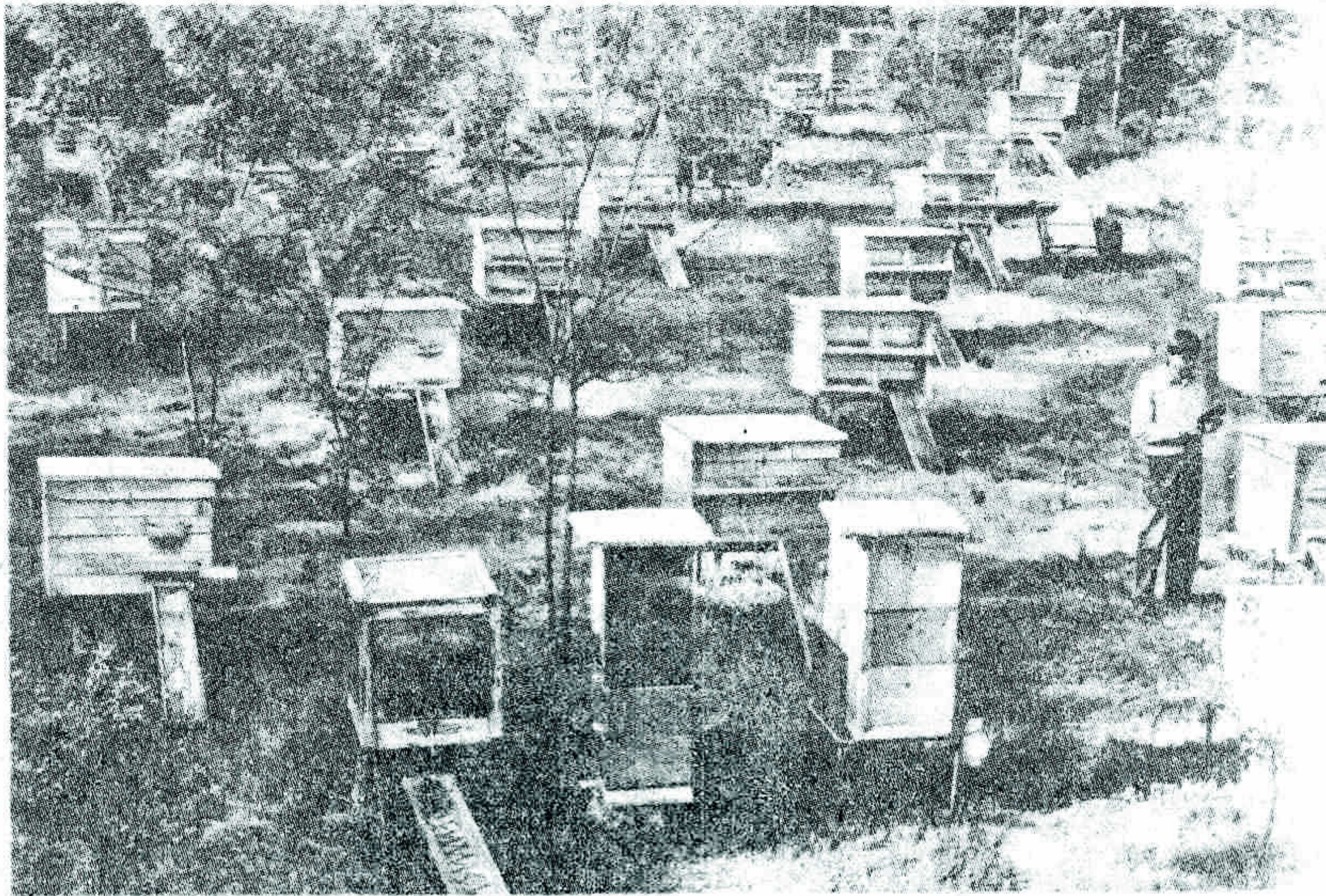
Питаннями кочівлі пасік займаються на місцях районні агропромислові об'єднання. З цього приводу в агропроми за підписом голови Держагропрому України надіслано листи.

Зараз іде підготовка до чергового з'їзду бджолярів-аматорів України, на якому буде прийнято програму розвитку присадибного бджільництва.

Гонорар за статтю прошу перерахувати у фонд журналу «Український пасічник».

В. Кисиленко.

Заступник голови Українського товариства бджолярів-аматорів.

ПАСІЧНИКИ З БОЖОЇ ЛАСКИ

Ці знімки повертають нас у квітучий сад...

Батько Богдана Паркулаба був пасічником і свою любов до бджілки передав синові. І той, весь час маючи справу з металом, постійно думав про заводську пасіку. Щоб мрія здійснилася, виймав з річки Бистриці стовбури лип і весь вільний час майстрував. Незабаром у мальовничому куточку села Старий Лисець Тисминецького району, де вигідно розмістилася база відпочинку заводу «Геофізприлад», з'явилися перші вулики, які нічим не відрізнялися від старих гуцульських, криті гонтою і з вертикальними слов'янськими рамками. Тепер їх тут 70 — уже новочасних, які складають заводську пасіку.

Благородна мета — відродити славу українську справу пасікування привела сюди й інженера за освітою Федора Івануху. Ці ентузіаста зробили «медовий цех» підприємства базою, де знайомляться з їх передовим досвідом бджільники всієї Івано-Франківщини.

У наступному числі «Українського пасічника» вмістимо докладну розповідь про цю заводську пасіку.

Фото П. Дроб'яка.

м. Івано-Франківськ.

З історії преси

для бджільників, що видавалася українською мовою

У першому номері нашого часопису читачі ознайомилися з історичною долею журналу «Український пасічник» («Відродження», автор Б. Рудка). Тепер пропонуємо продовження статті Богдана Рудки.

Перший журнал «Українське бджільництво» вийшов у Києві в березні 1906 року під редакцією тоді ще студента Євгена Порфировича Архипенка. Перший його відбиток, який поліграфісти відтиснули золотими буквами, вдячна пасічницька громада подарувала редакторові. У 1910 році журнал з'єднався з часописом «Рілля», а через сім років видання знову відокремилось і до 1918 року виходило під назвою «Українське пасічництво», поки не було припинено більшовицьким декретом.

У 1922 році часопис відновився у Львові. Редагував його, як і раніше, Євген Порфирович Архипенко.

У Галичині 18 квітня 1913 року з ініціати́ви Миколи Михалевича створено «Крайове товариство українських пасічників в Тернополі». До речі, це його, автора книги «Пасіка», що витримала 5 видань, називали Нестором українських пасічників, що було високим визнанням його як отця бджолярства. Так ось, у 1914 році товариство починає видавати свій часопис «Український пасічник». Редагував журнал відомий галичанин, пасічник Василь Пилипчук. На жаль, читачі одержали лише 8 його номерів — подальшому випуску завадила перша світова війна.

Бджолярі України читали й інші видання. В Ужгороді, наприклад, впродовж 1923—1925 років виходив часопис «Підкарпатське бджолярство» (редактор Кукуруза). Його традиції підтримав М. Боровський, який редагував у 1925—1926 роках журнал «Пчолярство». Цей, а також видання для дітей «Пчілка» (1923—1925 рр.) теж виходили в Ужгороді. Є чому дивуватися, чи не так?

У Прилуках і Харкові з 1925 по 1931 рік М. Лощінський, С. Розов і Т. Юрченко видавали журнал з додатком «Пасічницька старовина», який редактор Юрченко спромігся випускати 2 роки. У 1926—1927 роках в Києві виходив «Вісник пасічництва». Редактор Н. Ковальов у 1928 році пропонував житомирському читачеві «Голос пасіч-

ника». Часопис «Пасічник-колгоспник» (1931—1936 рр.) видавався і під назвою «Колгоспне бджільництво».

Кілька слів про видання діаспори. Протягом 1924—1925 років у Вінніпезі друкувався журнал «Пасіка». Цьому земляки-емігранти завдячували одному із співредакторів Н. Паньківу.

Дитинство своє він провів у селі Більче-Золоте, що на Тернопільщині. З бджолами пізнався, коли пособляв місцевому священику Н. Семиновичу доглядати його пасіку.

До Канади батьки Н. Паньківа подалися у 1912 році. Там і здобув середню освіту. А в 1919 році завів власну пасіку, де провадив самостійно дослід, спрямовані на підвищення продуктивності бджолосімей. Пасічникували Н. Паньків, його дружина і брат неподалік міста Дюфроста (штат Манітоба). Обслуговувала ця працьовита українська родина близько 700 бджолосімей. Старанність і сумлінність нашого земляка прославили його і серед знаних канадських пасічників.

На Україні журнали з бджільництва видавалися і російською мовою. У Львові в 1879 році з'явився журнал польською мовою «Бартнік постемпови». Його засновником і довголітнім редактором був відомий пасічник, професор ботаніки Львівського університету, автор багатьох наукових праць з бджільництва Теофіль Цесельський.

Як бачимо, періодики для пасічників виходило чимало. Тож в будь-якому регіоні України, і навіть у далекій Канаді, вони мали можливість прочитати щось корисне, перейняти досвід інших на пожиток своїй па́сіці.

Б. Рудка.

с. Петриків Тернопільського району
Тернопільської області.

ВІТАЛЬНІ ТЕЛЕГРАМИ

Сердечно вітаю колектив редакції з відродженням журналу «Український пасічник». Бажаю творчих успіхів у відродженні історії українського бджільництва.

А. Бірюков,

голова клубу пасічників
м. Мілерова.

Шановні добродії! Бажаю натхненної, богопотрібної праці у справі відродження української нації, культури, чарівної природи.

З повагою **Юрій Щербак.**

Міністр екології і навколишнього середовища
України.

ЧИ БУДЕ МЕД У ПОЛІ?

До села Виннички, де знаходиться контора колишнього радгоспу, а нині агроторгового підприємства «Винниківське» Пустомитівського району, від центра Львова, як то кажуть, рукою подати, кілометрів десять. Воно фактично в межі міста, що проходить тут по об'їзній кільцевій дорозі. З одного боку нагромадження будинків, сучасних красивих котеджів, а з другого — вже поля.

Таке місцезнаходження господарства обумовлює спеціалізацію його виробництва. Воно є одним з найбільших постачальників львів'янам городини й молока. І, здавалось би, що генеральному директору Р. П. Кузьмичу, головному агроному І. Т. Вусу не до вирощування таких ніби другорядних культур, розвитку якихось інших, пов'язаних з рільництвом, галузей, про які ніхто з вищих керівних органів ніколи не питав і не питає. Думай і старайся тільки, щоб різні овочі вродили добре в теплицях і на плантаціях, ну й, звичайно, ще зернові, а також трави, кукурудза, кормові буряки, необхідні для годівлі корів.

Отож, признаюся, я був трохи здивований, коли Ігор Теодорович Вус сказав мені, що окрім досить великих площ ріпака й конюшини, яких лише на насіння залишають відповідно 45 і 40 гектарів, вирощують 30 гектарів гречки і навіть по гектару буркуну й фацелії. Останні явно не на корм для худоби.

— Маєте, очевидно, пасіку? — запитав його.

— І не одну, а чотири, 250 вуликів, — відповів головний агроном. — Бджіл ми вважаємо своїми помічниками, бо без них тепличний комбінат не давав би ні огірків, ні помідорів. На кожную теплицю в нас припадає дві бджолосім'ї. І працюють вони, тобто запилюють квітки цих рослин, так би мовити, позмінно. Один вулик день у теплиці, потім виноситься на двір, а на його місце ставлять інший. І так весь

час чергуються. Довше тримати не можна, бо в теплицях мікроклімат не цілком здоровий для бджіл, хоча отрутохімікатів не застосовуємо. Та й, зрештою, меду там назбирають мізер. Можна було б підгодовувати їх цукром, але то, на нашу думку, не погосподарськи. Тому й стараємося висівати в межах можливостей різні медоносні культури, зокрема буркун і фацелію, поблизу пасік. Крім того, коли цвітуть ріпак, конюшина або гречка, наші пасічники вивозять у погожі дні вулики на ці поля. Так що й товарний мед маємо. А головне — це запилення рослин, завдяки чому підвищується врожайність. Наприклад, гречки збираємо по 15 центнерів з гектара. І дефіцитної крупи вистачає не лише для трудівників господарства, але й на продаж чи для обміну на щось таке, що нам у виробництві конче потрібне.

Або взяти конюшину й ріпак. Насіння їх, яке, до речі, дуже дороге, щороку маємо своє. Є чим засіяти нові площі і ще й частину реалізуємо. Варто підкреслити, що тонна насіння ріпака коштує 800 карбованців, тобто в чотири рази дорожче, аніж така ж кількість зерна пшениці.

Словом, бджільницька галузь у нас з усіх боків вигідна, прибуткова. Тому й так дбаємо про неї, не гірше, як про виробництво овочів чи молока.

На жаль, таких господарств, як агроторгове підприємство «Винниківське», на Львівщині не багато. Готуючи цю статтю, я не раз цікавився у керівників навіть таких колгоспів і радгоспів, що мають свої сякі-такі пасіки, які придатні до медозбору культури вони вирощують. І ті, ніби змовившись, називали переважно ріпак, конюшину, зрідка люцерну або еспарцет. Хоч, ясна річ, сіють їх зовсім не для бджіл, а виключно для годівлі худоби зеленою масою і заготівлі кормів на зиму. Дехто з голів колгоспів і директорів радгоспів взагалі вважає за доцільніше засіяти десяток-другий «зайвих», тобто не включених у державну звітність, гектарів землі зерновими, цукровими буряками чи кукурудзою, щоб мати якусь надбавку до середньої врожайності, ніж відвести додаткову пло-

щу під гречку, не кажучи вже про такі медоноси, як буркун чи фацелія. Якщо в окремих господарствах є їх невеличкі ділянки, буквально грядки, то тільки завдяки старанню самих пасічників.

Отже, без перебільшення можна сказати, що до занепаду колись добре розвинутого на Львівщині бджільництва і того стану, в якому перебуває воно нині, значною мірою призвело скорочення площ як культурних сіяних, так і природних диких медоносних рослин. Їх, по-перше, витіснили основні зернові і технічні монокультури, що особливо поширилися після непродуктивної, а нерідко просто безглуздої спеціалізації і концентрації сільськогосподарського виробництва в 70-х роках. До речі, саме тоді такий традиційний для нашого населення продукт харчування, як гречана крупа, став дефіцитом. По-друге, доклала, так би мовити, своєї владної руки горезвісна командно-адміністративна система, ревні служителі якої диктували кожному господарству, що і скільки воно має сіяти, а будь-яка спроба розумного керівника чи спеціаліста діяти на власний розсуд суворо каралася. Це привчило голів колгоспів, директорів радгоспів, агрономів до покірності, робити тільки так, як велять покірності, робити тільки так, як велять «зверху», нехай навіть всупереч здоровому глузду. Цей синдром відчутний ще й нині. І, по-третє, великої шкоди завдала повальна меліорація сільськогосподарських угідь. Адже не секрет, що разом з осушенням справді заболочених і малопродуктивних земель знищено тисячі гектарів хороших природних сіножатей, у квітучому і пахучому різнотрав'ї яких збирали мед не лише дикі джмелі, а й свійські бджоли. Тепер на місці таких чудових сінокосів у кращому випадку ростуть сіяні трави типу тимофіївки, грястиці. Але ж бджолам на них нічого робити. Ну, а сільський мешканець-пасічник не міг і поки що далеко не кожен може виділити на своєму городі, площею 25 чи навіть 50 арів, бодай кілька сотих під посів якоїсь медоносної культури, хоча б гречки. Мабуть, це в деякій мірі стане можливим

тоді, коли кожен бажаючий одержить, згідно з відомою ухвалою обласної Ради народних депутатів, додатковий земельний наділ до своєї присадиби, виникнуть і розвинуться, міцно стануть на ноги справжні фермерські господарства. Та й то, думається, не вихід. Бо що, скажімо, робити міським пасічникам-любителям (а таких немало), навіть тим, що мають невеличкі дачні ділянки?

Хочемо ми цього чи ні, але єдина надія поки на колгоспи, радгоспи й інші агропромислові формування. Бо вони є і ще, очевидно, дуже довго будуть найбільшими й основними землекористувачами. І саме вони можуть і, зрештою, повинні сприяти відродженню бджільництва хоча б у питанні розширення посівів медоносних культур, виправити недоліки, скособочення, породжені спеціалізацією і концентрацією сільськогосподарського виробництва, його партійно-державним адмініструванням і надмірною меліорацією. Здається, що нині всі умови для цього є.

Але що маємо на практиці? За даними управління сільського господарства і продовольства облвиконкому торік восени на Львівщині було посіяно 10 тисяч 400 гектарів озимого ріпака на зерно. Багато це чи мало? Та міркуйте самі: на кожне господарство не припадає в середньому навіть 30 гектарів. І то далеко не точна цифра, бо досі цих посівів збереглося майже на одну тисячу гектарів менше.

Площі конюшини люцерни становлять відповідно 72 і 14 тисяч гектарів. Але ж зважте, що значну частину цих культур скошуюють для годівлі худоби ще до їх цвітіння. Що стосується еспарцету, то його спромоглися посіяти аж ... 400 гектарів. Про деякі інші медоносні рослини, що можуть годитися і для потреб тваринництва, зокрема буркун і фацелію, взагалі конкретних даних нема. Ясно, що площі посівів мізерні і не обліковуються.

Здавалось би, що бодай з гречкою стан справ кращий, адже крупа її залишається дефіцитом. Однак це, очевидно, нікого не хвилює. Бо посіяно цієї надзвичайно важливої культури в

нинішньому році тільки 4000 гектарів, що на 500 гектарів менше, як торік. Взагалі статистика свідчить, що вирощування цінних кормових і продовольчих культур, які є одночасно і прекрасними медоносами, йде на спад. Тенденція явно незадовільна, навіть тривожна. А причина одна: байдужість і безвідповідальність керівників та спеціалістів значної частини господарств. Вказівок «зверху», рознарядок відносно того, чого і скільки гектарів сіяти, вони тепер фактично не одержують, такого контролю, як колись, теж нема, зникла боязнь позбутися за серйозні упущення партійного квитка, що означало автоматичне усунення з посади. Зате мають майже повну господарську самостійність і вважають, що можна робити тільки так, як їм у даний час вигідно, не рахуючись з потребами суспільства. То звідки ж візьметься на ринку, а тим більше в магазинах, достатньо свого, львівського, меду і чи взагалі зможе бджільництво нормально розвиватися в таких умовах?

Очевидно, що цим дуже важливим, актуальним і невідкладним питанням варто вже зараз серйозно зайнятися обласному управлінню сільського господарства і продовольства та відповідним районним органам. Дехто з голів колгоспів чи директорів радгоспів може обуритися: що, мовляв, ратуєте за повернення командно-адміністративних методів керівництва, диктату? До такого, як було, звичайно, ні. Можливо, варто якось додатково стимулювати ті господарства, які в межах можливостей усе-таки збільшують площі посівів медоносних кормових та інших культур. А з тими, що безпідставно зменшують, не завадила б інша розмова. Життя показує, що без контролю, без вимог до деяких керівників на даному перехідному етапі, поки не утвердився справжній ринок, не обійтись. Інакше не те що меду, а й основних продуктів харчування стане ще менше.

В. Тивін.

Кор. «Українського пасічника».

Запилення бджолами насінників червоної конюшини

Чи треба хвалити конюшину, цю багаторічну рослину із родини бобових, кормову культуру? А її квітки ще й виділяють багато нектару, є добрим пилконосом. От тільки скрутно буває у господарствах з насінням — воно дороге, а на власних полях не завжди добре вродить. Відома й причина цього — недостатнє запилення. Більше того, конюшина без перехресного запилення взагалі не дає посівного матеріалу.

Раніше вважалося, що квітки конюшини, маючи довгу й вузьку трубочку віночка, можуть запилюватись лише джмелями. Але науковці Української дослідної станції бджільництва встановили, що джмелів і диких бджіл на насінниках конюшини дуже мало. Особливо, коли надмір вологи у травні

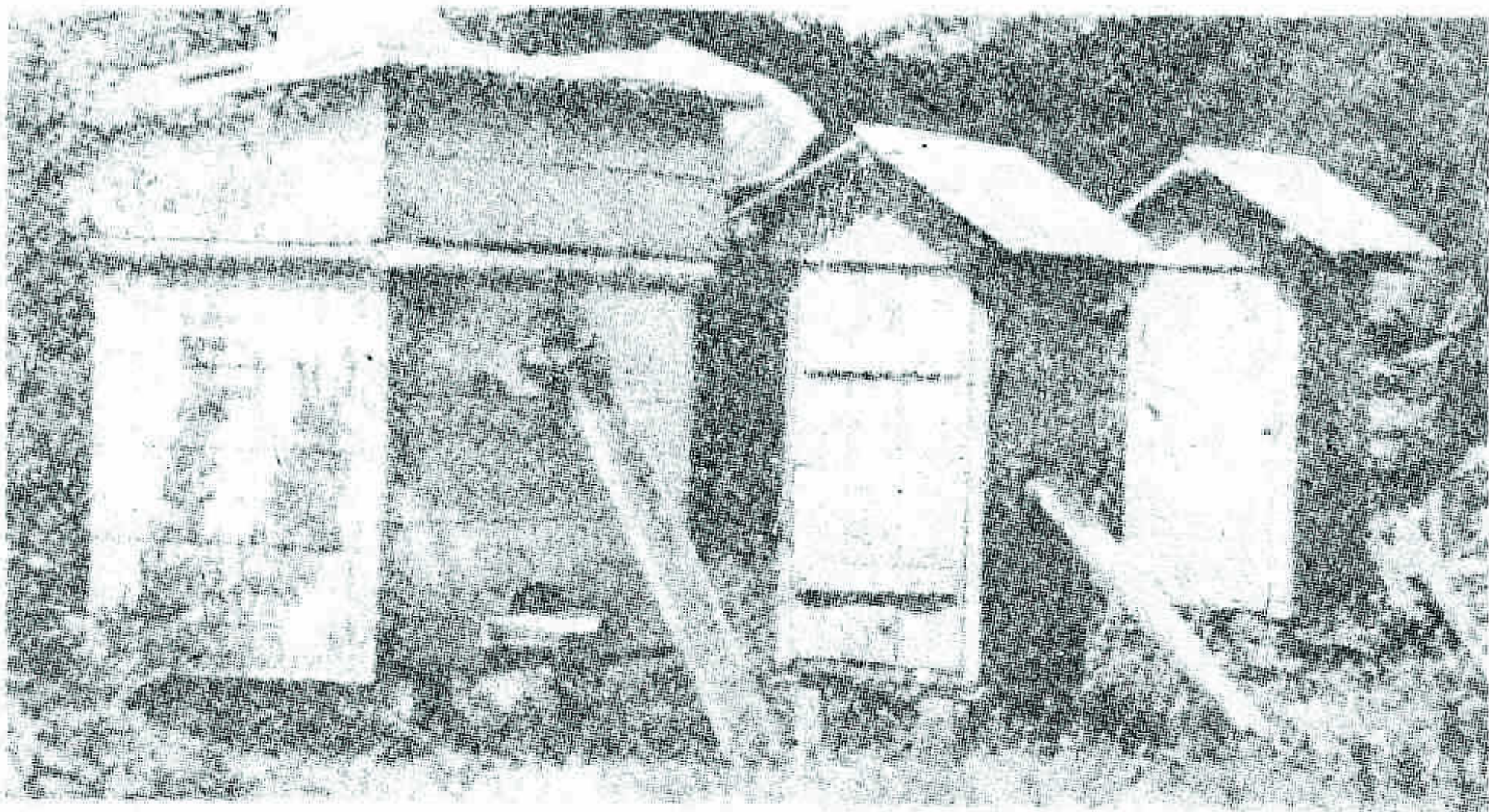
(прод. на наст. стор.)

Переходити чи ще почекаати?

У деяких пасічників період переходу на сучасні системи вуликів триває декілька десятиліть. На Тернопільським Поділлі можна ще зустріти пасіки зі старих слов'янських або галицьких.

Фото Б. Рудки.

і червні — саме у період утворення і розвитку джмелиної сім'ї. Диких комах стало менше внаслідок розорювання цілинних земель, лук та нерозумного використання хімічних сполук для боротьби із шкідниками і хворобами сільськогосподарських культур. Таким чином, основними запилювачами насінників стали медоносні бджоли, хоч вони відвідують конюшину неохоче через глибоко схований у її квітах нектар. Однак трубочки квітки конюшини другого укусу дещо коротші і за сприятливих умов, коли достатньо сонячних днів, теплих ночей та вологі ґрунту нектар в них піднімається так високо, що стає доступним для бджіл.

Звичайно, треба подбати, щоб на ланах конюшини у цей час було бджіл якнайбільше — щоб поруч з полем була пасіка. Врахуймо, що найбільший ефект дає наближення пасік до посівів на самому початку цвітіння. Запізнення обумовлює недобір 30—40 відсотків насіння. Встановлено, що на гектар насінників необхідно 2—3 бджолородини.

Підвищенню запилювальної діяльності медоносних бджіл сприяє їх дрсировування. Сироп з цієї метою готують з одного кілограма цукру на літр перевареної води. Після охолодження сиропу до кімнатної температури в нього дають свіжі квіткові пелюстки, відокремлені від зелених чашечок. Пелюсток беруть приблизно четверту частину до об'єму сиропу і настоюють його протягом 10—12 годин.

Слід практикувати посіви культур-приваблювачів — конюшини рожевої і фацелії. Їх розміщують за масивом, який мають запилювати бджоли. Площа цього посіву має становити 10—15 відсотків площі культури, що підлягає запиленню.

Примусити бджіл відвідувати квітки конюшини можна, весь час забираючи із гнізд пергу. Відчуваючи її нестачу, комахи будуть енергійно працювати на посівах, щоб поповнити свої запаси.

Я. Сидоровський.
Генеральний директор ВО «Львівбджолопром».

Досліди і спостереження

ПІСЛЯ ОТРУЄННЯ ДИХЛОФОСОМ

В середині березня якийсь злочинець з допомогою дихлофосу, вприскуючи аерозоль через льоток, отруїв велику кількість моїх бджолосімей.

Як виглядали знищені сім'ї? Рамки і вулики були вкриті тонким шаром рідини, подібно до лакованої поверхні, а загиблі бджоли мали чорний відтінок і були вологі. Частково залишились живими бджоли у вуликах, в яких був тільки нижній льоток, бо струмінь аерозолу не потрапив у центр гнізда. Вважаючи, що отрута вже не діє, я додав уцілілим сім'ям повномеді рамки загиблих сімей. Це призвело до збільшення поверхні, на якій залишилась отрута, отже, відповідно збільшилась її концентрація у повітрі. В результаті сім'ї загинули. Щоправда, декілька з них викучилися назовні і висіли біля льотка у вигляді роя. Довелося відкрити частину дощин перекриття і зменшити кількість рамок, після чого сім'ї повернулися на рамки.

Що робити з великою кількістю повномедих рамок? Я поставив собі за мету зберегти соторамки і використати мед. Мед відкачав і почав додавати до цукрового сиропу в пропорції, відповідно, один до десяти. Після підгодівлі бджоли втратили активність і у великій кількості обсипались на дно вулика.

За порадою спеціалістів для виведення отрути використав теплу воду з содою. Соти промивав ставив

у медогонку і відганяв з них воду. Цю процедуру повторив декілька разів, щоразу міняючи воду. Соти висушив і провітрив. Закупив рої і розмістив кожний на п'яти промитих рамках. Рої почали нормально розвиватися. Відтак для розширення сімей додав ще по три рамки. Знову збільшилась поверхня, на якій була отрута, і ці сім'ї загинули.

У результаті не вдалось зберегти ні соторамок, ні меду, а значна частина бджіл загинула. Отже, зразу ж після отруєння необхідно було замінити соторамки і вулики, а для підгодівлі використовувати тільки чистий сироп і мед.

В. Стефанишин.

Котяча м'ята справжня

Пасічники часто вирощують котячу м'яту справжню, в багатьох випадках приймаючи її за мелісу лікарську. І я свого часу дістав розсаду котячої м'яти від знайомого пасічника, який називав її мелісою.

Сьогодні відомо понад 600 видів м'яти. На Україні зустрічаємо їх близько ста. Котяча ж м'ята — в числі найбільш поширених. В різних місцевостях її називають вихляником, жнивом, мачухою, м'ятою котячою голою, м'ятою повзучою, синьоцвітом, м'ятою лимонною. Стебло цієї багаторічної трав'янистої рослини має довжину 35—100 сантиметрів. На відміну від меліси воно міцне і прямостояче, листки супротивні довгочерешкові, трикутно-яйцевидні, великозубчасто-зубчасті. Квітки неправильні, розміщені на кінцях стебел і в пазухах гілок. Плід м'яти котячої — горішок коричневий, гладкий, 1,3—1,5 міліметра довжиною і 0,8—1,0 міліметр завширшки. Кожен плід має на кінці дві білі крапки. Цим насіння котячої м'яти відрізняється від насіння меліси.

Майже вісім років я займаюсь вирощуванням котячої м'яти на своїй

ділянці. Довідавшись про вихід в світ довгожданого нового видання для пасічників, вирішив поділитися своїм досвідом вирощування цінної, на мій погляд, лікарської рослини і чудового медоноса.

При виборі місця перевагу слід віддавати дещо підвищеним ділянкам, достатньо освітленим. Добре культивується котяча м'ята на пухких, багатих на перегній ґрунтах і слабо росте на кислих, глинистих ґрунтах. Розмножується рослина насінням і вегетативно (поділом кущів, відсадженням і живцями). Перевагу віддаю поділу куща. У скопаний ґрунт в квітні або під зиму висіваю насіння з розрахунку 1 грам на 10 квадратних метрів. Глибина загортання — 1 сантиметр. Коли на сходах утвориться 2—3 пари листків, посіви проріджую. Відстань між рослинами повинна становити 30—40 при ширині міжрядь 50—60 сантиметрів.

Догляд полягає в розпушуванні міжрядь та видаленні бур'янів. Протягом вегетаційного періоду вношу органічні і мінеральні добрива. При належній агротехніці рослини добре розвиваються п'ять і більше років.

Котяча м'ята поширена в Європі і Азії, де представлена 250 видами. На Україні росте більше 50 її видів. В листках м'яти міститься до 3 процентів ефірного масла, яке надає рослині лимонного запаху, що має практичне застосування в парфюмерії, кондитерському виробництві, миловарінні.

Як ефіромасляна і лікарська рослина котяча м'ята заслуговує особливої уваги. Препарати з її листків і верхівок, зібраних під час цвітіння і засушених у тіні на повітрі, мають спазмолітичну, жовчогінну, протидепресивну та загальнотонізуючу дію, поліпшують апетит. В народній медицині м'ята котяча використовується при бронхіті, бронхіальній астмі, гастриті, ентероколіті, анемії, при головних болях, мігрені, неврастенії, неврозах серця, зовнішньо — при захворюваннях шкіри.

Рекомендується вживати 5—10-процентний настій трави, зібраної під час цвітіння, і витриманий дві години в теплі, по півсклянки перед їдою тричі на день.

Двадцятипроцентний настій м'яти на горілці вживається по 5 мілілітрів тричі на день.

Особливе значення котячої м'яти як медоносної рослини. Цвіте вона з початку червня і аж до вересня. Бджоли відвідують її досить активно. Медопродуктивність котячої м'яти коливається по роках від 150 до 400 кілограмів з одного гектара (для порівняння: найкращі медоноси України, липа і акація, дають 500—1500, а гречка 50—150 кілограмів).

Якщо натерти стінки вулика листками котячої м'яти, то бджоли злітаються до нього як на взяток. Корисно надати запаху рослини роївні. Бджоли не жалють, якщо натерти руки листками м'яти. Пригадую такий випадок. У однієї з моїх сімей пропала матка. У той час ще маточників у ній не було, а сім'я обсідала лише 8 рамок. Виникла необхідність з'єднати її з іншою. Додавши до цукрового сиропу настій котячої м'яти і скропивши ним обидві сім'ї, в післяобідній час я об'єднав їх. Уже наступного ранку бджоли спокійно працювали на медозборі.

Із свіжого або сушеного листа котячої м'яти можна приготувати дуже смачний чай. Його п'ють і охолодженим, як освіжаючий напій. Трунок буде особливо приємним, коли скористаетесь нашим домашнім рецептом приготування заварки: грузинський чай, м'ята кучерява, м'ята котяча в таких пропорціях: 1/2; 1/4; 1/4. Дуже варто взяти для напою джерельну воду.

Свіжі молоді листки і квіти котячої м'яти або порошок з них — хороша приправа для м'ясних та рибних страв, а також до салату і супів. Ними ароматизують оцет, вина, домашні кваси і компоти. Зелені листки кладуть у страви за одну — дві хвилини до подавання на стіл, порошком заправляють м'ясні і рибні страви за 3 хвилини до готовності. Незамінна котяча м'ята при консервуванні огірків, кабачків, помідорів, оскільки надає їм особливого присмаку і аромату.

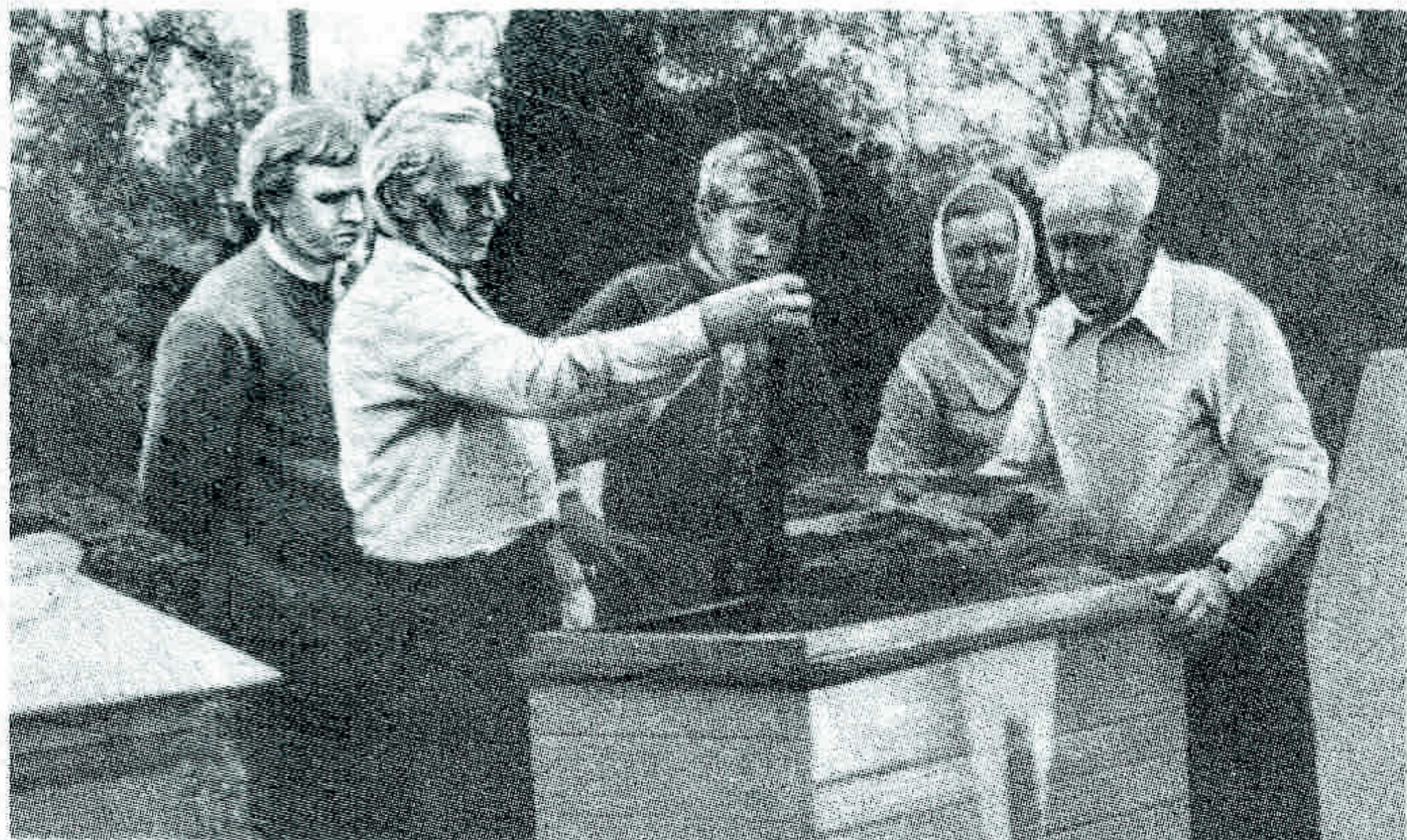
Гонорар за цю статтю прошу перерахувати у фонд журналу «Український пасічник».

Б. Іваничок.
Пасічник-аматор.
м. Івано-Франківськ.

У сусіда лихо...

У селі Кам'янки Підволочиського району Тернопільської області добра слава йде про одного із старійшин бджільництва в краї Михайла Васильовича Чуба.

Ось і в ці дні сусіди, молоді пасічники, покликали його на пораду — з невідомих для них причин почала падати сім'я... Досвідчене око відразу запитало прикмети згубної дії отрутохімікатів, які застосував місцевий колгосп на картопляному лані. Михайло Васильович пояснив, як подати допомогу бджолорodinі та відшкодувати завдані збитки.

Фото Б. Рудки.

«Поліція для матки»

Г. Скленаар, редактор журналу «Бі-ненміттерхен», пише таке: пня, якому піддано нову матку, не можна переглядати скорше, чим одинадцятого дня. Цієї поважної ради слухає на жаль 0,1 процента пасічників, бо решта пасічників не може перемогти цікавості, чи піддана матка ще жиє. А якраз цей завчасний перегляд пня буває причиною убиття матки бджолами. Рада Скленаара основана на настрою пня, якому піддано матку, а саме: туга обезматченого пня за маткою вправді зникає по її піддачі, але пень відноситься до новопринятої матки ще деякий час з недовірям, у відношенні до неї знаходиться в піднесеному настрої. Також новопіддана матка не почувается добре в новому оточенні, є боязка. Якщо в часі такого напняття пасічник відчинить вулика і дмухне на рямки димом, то напняття пня збільшується, а матка спішно втікає по щільнику. Подратовані бджоли нападають на матку, беруть її у свій клубок і гризуть її або й вбивають жалами. У зовсім іншому настрою знаходиться пень при перегляді одинадцятого дня. За цей час бджоли вже встигли заприятелитися з маткою та обильно годують її кормовим соком. Штробель радить надто цікавому пасічникові зробити примітивний (простий) прилад. Штробель назвав його «поліція для матки». Це скриночка з 4 дощочок без накривки і денця. На цілий верх скриночки прибиваємо щільно кавалок відгородової крати. Безпосередньо по віддачі матки прикладаємо цю скриночку вільною (не закратованою) стороною до вічка. Якщо слідуємого дня по піддачі немає мертвої матки в цій скриночці, то пень певно прийняв матку і пасічник може спокійно відложити перегляд до одинадцятого дня.

[За матеріалами «УП» за 1936 р.]

І подібним, і кращим

Шановна редакціє!

Мій батько пердплачував журнал «Український пасічник» усі роки, коли він виходив у Львові, а ми з братом зберегли його підшиті книги до сьогодні. Як тільки дізнались ми, кременчани, про відновлення нашого журналу, рада товариства вирішила перерахувати 1000 карбованців на його підтримку.

Виступаючи на районних та обласній конференціях бджолярів, я вносив пропозицію про відродження цього журналу, і всі одностайно пропозицію підтримали. Сподіваюсь, що пасічники Тернопілля підтримають і коштами. Хочу бачити наш журнал подібним до того, що колись виходив, і кращим, в якому б можна було прочитати наукові і практичні поради, обмінятися досвідом, послати запитання і дістати відповідь, щоб він писав про захист бджіл і бджолярів, писав про застосування продуктів бджільництва в медицині, про медоносні рослини, найновіші засоби боротьби з вароатозом, щоб був ілюстрований.

Поділюсь і я невеликим досвідом вирощування багаторічних медоносів крутаю (головатню), ехіноцеї пурпурової, які завіз з Київського ботанічного саду минулого року.

Насіння головатню і огірочника я розфасував по кілька грамів і роздав усім головам первинних товариств бджолярів району, а в колгосп здав 15 кілограмів крутаю (на 3 гектари), який висіяли біля пасіки, і 1000 рослин ехіноцеї. Це може стати базою насінництва дуже багатих медоносів для усіх бажаючих їх розводити, але вже на 1992 рік. Нинішньої осені я думаю зібрати крутаю 15—20 кілограмів, ехіноцеї 2—3 кілограми та 0,5—1 кілограм огірочника (на присадибній ділянці). На період цвітіння цих медоносів я запрошую бажаючих перекопатись, як чудово працюють на них бджоли зранку до вечора, а деякі і ночують на квітках.

м. Кременець.

Г. Олексюк.
Пасічник-аматор.

Радимо початківцям

Методом вибракування

Виведення високопродуктивних бджолородин доступне всім пасічникам. Кожен з нас на основі багаторічних спостережень за розвитком бджолородин в однакових умовах може робити певні висновки. Був час, коли майже половина сімей моєї пасіки була малопроductивна.

Ще на батьківській пасіці я уважно придивлявся до сімей, які чимось відрізнялись. Наприклад, коли наступала пора роїння, з одного і того ж вулика кожного року вилітав рій. Ми, хлопці, оточували його, поливали водою, кидали землею. Але ніколи не вдавалось посадити роя з цієї родини. На кожній пасіці є благополучні продуктивні сім'ї, які за коротке літо навіть під час роїння приносять багато меду. А в інших вуликах при наявності великої кількості бджіл в нероевому стані сім'ї голодували. Підсадка таким родинам добрих маток ефекту майже не давала. Це мене дратувало, і я почав такі сім'ї спалювати. І так з року в рік. Потім опам'ятався, вирішив іншим шляхом позбутися непродуктивних сімей — через ліквідацію маток. Коли виходила вся черва, витрясав безматочних бджіл на тічок, забирав вулик з рамками, а бджоли розлітались по інших вуликах, не завдаючи їм шкоди. Щоб зберегти кількість бджолосімей, ділив добрі сім'ї, відводки виховував на стороні. При цьому взяті з доброї родини матку обов'язково підставляв до бджіл, взятих з хороших сімей. Таким чином пасіка позбувалась непродуктивних і поповнювалась високопродуктивними сім'ями.

Метод вибракування є найпростішим, доступним для кожного. Але у поєднанні з іншими методами і факторами, які впливають на життя бджіл і

міняють їхню продуктивність в ту чи іншу сторону. Такі зміни відбуваються протягом, в середньому, п'яти років. Цей період повинен використовуватись з метою постійного підтримання продуктивності пасіки. Разом з тим, якщо ви створили нову сім'ю і бажаних результатів відразу не досягли, не спішіть з висновками. Генетичні задатки зберігаються довгі роки, й ваші надії ще можуть збутися.

Пам'ятаймо, що нема в природі лише того, що нам дуже хочеться. Та й уявімо, що вся наша планета всіяна лише трояндами. До чого б ми прирівняли їх красу?

С. Вербо́вецький.
м. Львів.

Пасічницька мрія

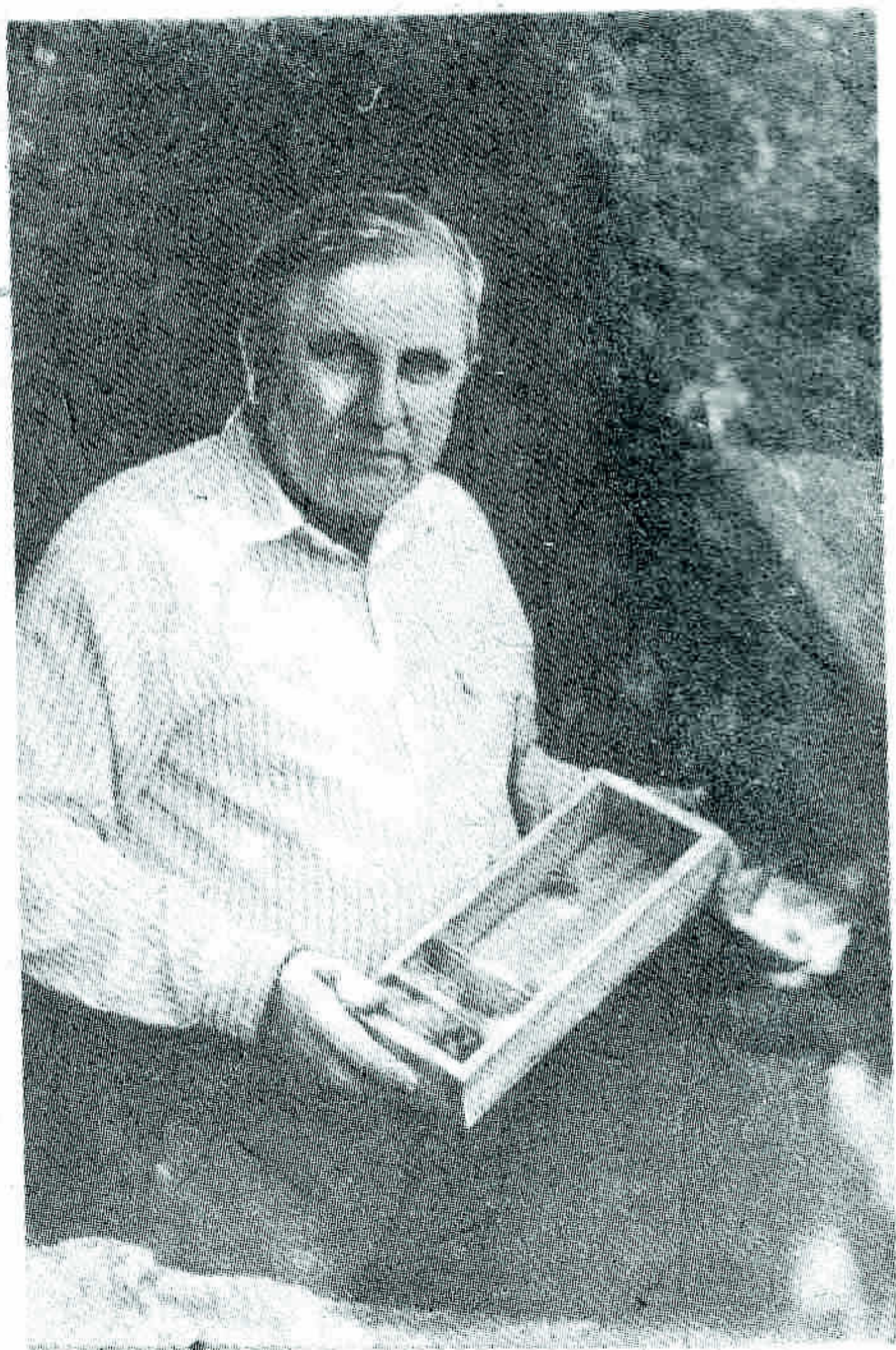
Якби мені дали право,
То з моєї волі
Менше місця б позаймали
Ясени й тополі...
Граби, дуби — на задвірки,
Туди ж і модрина...
Залишив би пишні верби
Й квітучу калину.
На городах присадибних —
Лишень медоноси:
Груші, яблуні, черешні,
Сливи й абрикоси.
Вздовж усіх доріг, алей,
В парках, мов антени,
Росли б липи, акації,
Каштани і клени.
За такі добрі справи,
За такі вигоди —
Були б мені дуже вдячні
Геть всі бджоловоди!

Г. Чмо́ла.
Пасічник.
м. Львів.

МОНОЛОГИ З АНДРІЯНОВА

Були часи, у великому селі Андріянові Городоцького району пасікуванням займалось значно більше господарів, ніж зараз. Але як би там не було, пасічницькі традиції мають міцне коріння серед селян. Здавна їх підтримує і примножує знай в усій окрузі пасічник-аматор Михайло Гринач.

Монолог перший

(Думки, спогади М. Гринача)

Не претендуючи на оригінальність, нагадаю істину: любов до природи, до рідного краю передається від покоління до покоління, від дідів до внуків. Так було і так буде, і молимо Бога, щоб так було й надалі...

Сто років тому мій дід був пасічником і садівником-аматором. І я душею відчуваю, що любов до пасікування і садівництва від нього передалась мені. Просто не уявляю, як можна не любити бджіл. Пасіка — це радість, відпочинок, це здоров'я, молодість, довголіття. І, нарешті, — це користь людям і якийсь прибуток собі.

...Важкі повоєнні роки... У 1946 я, учень 9 класу, завів шкілку, де вирощував саджанці фруктових дерев, кущів. Сам щепив дички, підбираючи хороші сорти яблук, груш, слив. Але повсякчас відчував, що ще чогось мені бракує. І згодом зрозумів — не дають спокою душі гени пасічницькі. У 1958 році власноручно змайстрував першого вулика. Згодом другого, третього. І вийшла в мене невелика пасіка — 10 вуликів на першій порі.

Працюючи вчителем, а певний час і директором школи в селі Андріянові (раніше була тут початкова школа), я завжди прищеплював дітям любов до рідного краю. В школі впорядкували добрих півгектара саду, де росли і яблуні, і груші, і черешні, і сливи. Звичайно, не забував про бджіл, не забував про красу села. Разом з дітьми край доріг і угідь садили липи, акації, клени. Зараз це вже великі дерева. І маю приємність, що цвітом ваблять вони бджіл моїх селян, і думаю, що колишні вихованці мої, хто руками своїми садив ці дерева, не раз згадують своє дитинство. І тішить навіть той аспект, що всі дерева виросли, що не ламали їх діти, як не раз доводиться чути подібне. І зараз, коли вже на пенсії, часто ходжу у ліс, збираю насіння Іван-чаю, висіваю його на торфовиську, що неподалік села.

Пасіка у мене зараз не дуже велика.

Всі вулики, годівниці різних видів, інший пасічний інвентар виготовляв сам. Полюбилися мені вулики українські-стояки, 20-рамкові. Деякі пасічники твердять, що у таких вуликах більше мольових черв'яків, ніж меду. І, мовляв, чистити їх важко. Я ніколи з цим не зможу погодитися. Пасічникові, в якого у вулику водяться міль і мольові черв'ячки, не треба мучити бджіл, а відмовитися від бджільництва. Доброму пасічникові всі системи вулика добрі. Вулики я вичищаю весною, а протягом літа мої бджілки самі підтримують належну чистоту. Але, безумовно, треба утримувати сильні сім'ї. За сорок років роботи з пасікою я ніколи не мав збитку. Є у мене мед, прополіс, перга, віск. Щоб мати сильні сім'ї, треба вже з початку серпня готувати вулики до зими. Але це не означає скорочувати гніздо — виймати частину рамок, як часто це роблять, і тоді приступати до підгодовлі на зиму. Я підбираю рамки, у яких бджоли відкладають корм на зиму, і окремі рамки, де ще буде виведена молода бджола. І після 20 серпня розпочинаю підгодовлю на зиму. У вулику досить рамок світлих, матка ще добре червить, і бджолина сім'я піде на зимівлю сильною. Сироп даю малими порціями (до одного літра на раз), щоб бджоли добре його переробили. Адже вдень вони ще принесуть нектар і вимішають його з сиропом. Переконався, що такий мед є здоровим для зимівлі. Після закінчення підгодовлі — у вересні — рамки, які не мають багато меду, ставлю за заставну дошку. По одній-дві, не всі відразу. І бджоли забирають з них мед. Отже, до кінця вересня бджоли самотійно, без втручання пасічника, зменшують своє гніздо до потрібного їм розміру. Адже ж тоді і зменшується нарощення бджіл у сім'ї. Гніздо стає чистим, сухим і повномедним.

До сиропу під час годівлі на зиму не даю нічого. Обробіток проти кліща проводжу напередодні зимової підгодовлі.

Часто доводилося читати і чути, що пасічники, проводячи підгодовлю, дають сім'ї по 2—3 літри сиропу на один

раз. Що ж, можливий і такий варіант. Не заперечую. Тільки в даному випадку бджоли, забираючи сироп, забивають ним рамки, значно скорочуючи площу для червління. Врешті-решт матка перестає червити, а старі бджоли значно зношують себе від переробки корму. Така сім'я, якщо не загине зимою, то вийде дуже слабкою навесні. Давав корм раніше у різні годівниці: і в металеві, і напівметалеві. Але з часом переконався, що найкращі — дерев'яні. Тому що у будь-яку погоду дерево тепліше і бджоли краще беруть сироп — він не вистигає. Та й годівниці самі невеликі за габаритами — вміст до 1,5 літра.

І ще про один аспект в пасікуванні, який болить мене, не можу не згадати зараз. Це збирання і використання прополісу. Багато пасічників чистять гнізда, рамки від нібито прополісу. І все збирають до однієї купки. Це недопустимо. Туди потрапляє віск, прополіс, інші домішки. Бджоли беруть пластилін, смолу, інші речовини і ними заклеюють щілини на зиму. У цьому я переконався, як мої бджоли забрали пластилін, яким я заклеїв якусь щілину у вулику, і вимішали його з прополісом. Навіть у теплу погоду брали пластилін з вікна, де я заклеїв шибки замість замазки, брали смолу з дашків, якою я заклеїв щілини у рубероїді. У Львові на ринку бачив, як один пасічник продавав дуже чорний прополіс. Коли я запитав цього чоловіка, а з чого такий прополіс, він відповів, що з рослин. Було б смішно, якби не було так гірко! Такі пасічники-аматори (думаю, насамперед, що від незнання це у них!) не тільки не роблять користі для людей, але й завдають їм шкоди. Прополіс — це ліки, а вони роблять з нього отруту, змішуючи все до купи, лише б побільше продати і дістати зиск. Вже досить отруєна наша ненька-Україна, вже досить отруєний її люд. Ми ж, пасічники, повинні вкласти свою частку в оздоровлення народу.

М. Гринач.

Пасічник-аматор.

с. Андріянів Городоцького району.

Більше десяти років пасікує у селі Андріянові Володимир Петрович Запотічний. Понад двадцять бджолородин утримує він. Розводить бджіл в українських стояках і у вуликах-лежаках Дадана.

Монолог другий (Роздуми і судження В. Запотічного)

Давно, ще працюючи водієм, часто їздив у гори за лісом. І пам'ятаю, якось зупинився в одного лісника на ночівлю. А він тримав велику пасіку. У передвечір'я, щоб відпочити від дороги, підійшли з ним до вуликів. Яке повітря стояло на пасіці: пахло медом, воском, прополісом! Дихай — не надихаєшся!

А бджілки повертались з взятку в гніздо. Аж дзвеніла радісна музика.

— У мене карпатська порода, — розповідав лісник, — до пізнього вечора працюють... Ну, і меду приносять.

І тут кілька бджіл почало кружляти біля мене. Нервуються, до очей, буквально, лізуть. Очі легко прикрив рукою. Думаю, якщо і вжалять, то нехай у руку. А лісник говорить:

— Молодець, не боїтесь бджіл. Не те, що інші — чуть бджола підлетить — руками махають, відганяючи її. І не розуміють, що ще більше дратують і озлобляють бджілку, не любить вона цього. А підлетіли мої сестриці (так він називав своїх бджіл) до вас, бо запах бензину почули. Заважає він їм, плутає їхні доріжки запахів, які залишають біля свого вулика, відлітаючи за взятком.

Цього вечора (жаль, з роками забулося прізвище лісника) слухав я довго і багато про бджіл, їхні поведки, користь від них. І вже після цього «захворів» я ними. Та не мав одразу можливості завести пасіку. Працювати доводилося багато: діти, сім'я, будівництво хати... Пролітали роки, але не полишав надії, що заведу в себе пасіку. Слава Богу, мрія здійснилася.

Розпочав я пасікувати зі слов'янського вулика. Двоюрідний брат презентував. А до цього часу вже був добре знайомий з українським стояком. Часто заходив до сусіда Михайла Гринача, дещо допомагав йому, вчився у нього. Згодом придбав два українських стояки і один лежак Дадана. Покритикував мене тоді мій наставник, що без поради з ним це зробив. Згодом я зрозумів, що на пасіці повинна бути одна система вуликів (можна і дві, і три, але щоб вдосталь було вуликів кожної системи). Та на перших порах я приновився: при потребі рамку з українського вулика давав сім'ї у лежак Дадана або навпаки. Але так довго тривати не могло. І почав робити вулики. Робив їх двох систем: українські і лежаки Дадана. Зараз половина сімей пасіки у лежаках, а друга половина — в українських. І одна система вулика, і друга — любі мені, хоч в певних аспектах є переваги однієї над другою.

У всіх вуликах у мене в одній із стелевих дощечок (у найширшій) вирізано круглий отвір (діаметр півлітрової-літрової скляної банки). Цей отвір від середини гнізда має дротяну сітку (3×4 міліметри). Стеля вулика з такими отворами має подвійне призначення: це одночасно і годівниця, і прекрасна вентиляційна система. Такі отвори-

годовниці були у трьох вуликах — українських стояках, які придбав у Болехові, що на Івано-Франківщині. Цю систему я використав, коли вже сам майстрував решту вуликів. І яким було моє здивування, коли кілька років тому, переглядаючи журнал «Пчеловодство», побачив, як один із пасічників подає ці отвори у стельці за свій винахід. Їй-богу, стало соромно за такий обман! В українських стояках у стельці є один отвір, а в лежаках Дадана, оскільки стелева дощечка довша, я зробив два. Коли підгодовую бджіл на зиму (залежно від погодних умов), даю одну літрову банку сиропу або дві півлітрові. Щоб сироп зберігав тепло, скляну банку обгортаю теплою тканиною. При будь-якій погоді, відкривши дашок вулика, ставлю банку з кормом в отвір на сітку і закриваю дашок. Швидко і ефективно! А на зиму, накривши отвір мішковиною, кладу зверху трохи сіна. Вулики завжди на весні сухенькі, соти ніколи не вкриваються цвіллю, мед не закисає. Сім'ї перезимовують благополучно. Останні п'ять років після 20 лютого, вибравши більш-менш теплу днину, кожній сім'ї даю по півлітра сиропу. Переконався, що це йде тільки на користь. При іншій системі годівниці таку стимулюючу ранньовесняну підгодовілку важко зробити, щоб не потурбувати бджолосім'ю.

Підгодовля, як весняна стимулююча, так і годівля на зиму має величезне значення. Адже природні умови не ті, що були двадцять років тому, і нашим бджолам зараз набагато важче виживати, ніж колись. Від зимової підгодовілки залежить, якою сім'я вийде навесні, скільки буде підмору, як швидко нарощуватиме вона силу для травнево-червневого (а він у нас головний) взятку.

Підгодовілку на зиму розпочинаю після 20 серпня, відповідно заздалегідь приготувавши до цього сім'ю. Як правило, у цей час меду у вулику обмаль. Тому соти з закритим розплодом ставлю по краях гнізда. Від бокових стінок залишаю по дві медово-пергові рамки. Через тиждень розпочинаю підгодовілку на зиму. Кож-

ного дня даю по 0,5 літра сиропу, а коли дощова погода — по 1 літру. Згодовую сироп з відповідним доданням лікуючих препаратів проти кліща і нозематозу, чергуючи по днях. Перші два-три дні веду підгодовілку сиропом з домішаним до нього відваром ромашки і звіробою. Вар готую так. У водяну баню на двістіграмову склянку води даю столову ложку звіробою і чайну ромашки. На 15 літрів сиропу даю один літр вару, вимішую добре і розливаю бджолам. Після такої підгодовілки до вже чистого сиропу (6 крапель на один літр) даю кропивої олії. На перших порах бджоли дуже збуджуються, навіть через льоток виходять з вулика! При цьому осипається кліщ. Підгодовілку сиропом з кропивою олією роблю цілий тиждень. Я переконався, що в боротьбі з кліщем додавати кропіву олію до сиропу набагато ефективніше, ніж змащувати папір вазеліном з кропивою олією і ставити його поверх рамок і на дно вулика, як рекомендується в літературі. Думаю, що в останньому випадку кліща приваблює тільки запах олії. А коли олія з сиропом потрапляє в організм бджоли, проходить зовсім інша дія і кліщ гине. Вже під кінець годівлі кілька разів даю знову сироп з варом звіробою і ромашки. Бджоли прекрасно зимують на такому кормі, тим більше, що у серпні-вересні вони приносять ще нектар з білої конюшини, яка вкриває пасовиська навкруги села, різні неугіддя. І, як я переконався, під час такої підгодовілки матка в середині гнізда добре червить і в зиму йде дуже багато молоді, неспрацьованої бджоли.

В. Запотічний.
Пасічник-аматор.

ВІТАЛЬНА ТЕЛЕГРАМА

Бажаємо українському братові успіху, вдалим матеріалів, великих тиражів, любові читачів, співробітникам редакції — щастя і миру. Переконані, що будемо разом плідно працювати на користь галузі, країни.

З найкращими побажаннями редакція журналу «Пчеловодство».

Уточнюємо загальновідомі факти ПРО ТЕМПЕРАТУРУ В ЗИМОВОМУ КЛУБІ БДЖІЛ

Майже у кожній книзі з бджільництва подаються відомості про температурний режим зимового клуба бджіл. Наводяться ці дані з різним ступенем докладності — від найкоротших до детальних. Так, у книзі Г. Котової і М. Буреніна «Практичні поради бджоляреві» (М., Агропромвидав,

1991) говориться, що температура у середині клуба без розплоду підтримується бджолами в межах 25—30° С. У підручнику для середніх сільськогосподарських навчальних закладів Ф. Лаврехіна і С. Панкової (М., «Колос», 1983) повідомляється, що температура зимового клуба коливається в межах 20—30° С, за деякими спостереженнями максимально сягає 32,4°, мінімально знижується до 10,7° С. Констатується, що при зовнішній температурі —20° С температура у середині клуба коливається від 10 до 36° С.

Як бачимо, дані суперечливі. До того ж не зрозуміло, протягом якого часу відбуваються коливання температури у вказаних вище діапазонах (година, доба, місяць).

**Температура в середині клуба бджіл
протягом доби в залежності від зовнішньої температури**

Година доби	10—11.01.1991 р.		21—22.01.1991 р.		6—7.02.1991 р.	
	Температура, °С		Температура, °С		Температура, °С	
	в клубі	на вулиці	в клубі	на вулиці	в клубі	на вулиці
1	2	3	4	5	6	7
16	37,0	7	26,2	—6	22,0	2
17	31,0	7	31,0	—6	21,0	1
18	30,0	7	25,4	—6	20,6	0
19	29,6	7	24,2	—6	20,2	0
20	27,0	7	23,0	—6	25,4	0
21	27,6	7	23,0	—6	29,0	—1
22	25,6	7	24,2	—6	31,0	—1
23	25,6	7	22,6	—6	27,0	—1
24	27,0	7	22,0	—6	26,0	—1
1	25,6	7	22,6	—6	24,8	—2
2	22,6	7	24,2	—6	24,8	—2
3	20,6	8	25,0	—6	23,0	—2
4	20,0	7	23,4	—6	23,0	—2
5	19,5	7	26,0	—6	25,8	—1
6	20,0	7	28,6	—6	24,6	—1
7	21,3	8	26,1	—7	24,8	—0,5
8	25,6	8	26,0	—7	23,0	0
9	30,4	8	24,8	—7	22,0	0
10	30,8	8	25,0	—6	23,6	0
11	32,0	9	24,0	—6	23,6	0,5
12	31,2	9	23,4	—6	22,8	1
13	30,6	10	23,4	—6	28,2	2
14	29,8	10	24,0	—6	30,2	2
15	28,6	9	25,0	—6	30,2	3
16	27,6	9	36,8	—6	29,6	2

Для уточнення температурного режиму зимуючого у лежку клуба бджіл ми поставили такий дослід. У вулику-лежаку з двома сім'ями, розділеними суцільною фанерною перегородкою товщиною 5 мм, в другій (рахуючи від перегородки) вулиці, були встановлені датчики температури (терморезистори типу КМТ-14). Один датчик установили в середині клуба бджіл, другий — нижче на 10 см, два за межами клуба (позад нього, якщо дивитися від льотка). Датчики були поставлені в обох сім'ях. Зимівля відбувалась на волі, в одному вулику було відкрите нижнє вічко, у другому — верхнє. Вічка, що не використовувались, щільно закрили дрібнопористим поролоном.

Датчики стояли у гніздах з листопада 1990 по березень 1991 року, електричний струм проходив через них лише в момент вимірювання температури протягом 5—10 секунд. Показання фіксувалися через кожну годину протягом доби.

На основі аналізу результатів багаторазових вимірювань встановлено, що температура в середині клуба бджіл у зимовий період не залишається постійною протягом доби. Вона має чітко виражений хвилеподібний характер. За добу спостерігається два моменти підвищення і зниження температури з інтервалом 10—19 годин. Змінюється температура в середньому від 20—24° С до 28—35+° С. Найнижча температура в середині клуба дорівнювала 17° С (9 січня 1991 року, 7 година ранку, зовнішня температура 9° С). Найвища — плюс 39° С (17 грудня 1990 року, 11 година ранку, зовнішня температура 3° С). Найбільша різниця температур протягом доби досягала 20° С.

Слід відзначити, що зміни температурних умов в середині клуба не пов'язані явно із змінами температури на вулиці. Так, при зовнішній температурі 9° С відбувається спад від 37 до 19,5° С, а при —6° С бачимо зростання від 23,4 до 36,8° С. В той же час спостерігається залежність від зовнішньої температури тривалості періоду між двома найближчими підвищен-

нями температури в клубі. При плюс 7—9° С вона спадає від 37 до 19,5, а далі зростає до 32° С за 19 годин (10 січня 1991 року). При температурі на вулиці мінус 6—7° С температура коливалась в межах 31—32—28,6° С за 13 годин, а далі в межах 28,6—23,4—36,8° С за 10 годин (21—22 січня 1991 року). Отже, спостерігається певна тенденція: чим холодніше на вулиці, тим коротший період між двома найближчими підвищеннями температури у клубі бджіл. Цей факт, можливо, пояснюється тим, що підвищення температури пов'язано з харчуванням бджіл, їх перегрупуванням: чим нижча зовнішня температура, тим вищі тепловтрати і тим частіше бджолам необхідно приймати їжу. Звичайний рівень підвищення температури до 28—35° С необхідний для забезпечення достатньо високої м'язевої працездатності бджіл і активності ензимів та інших речовин, необхідних для ефективного і повного засвоєння їжі.

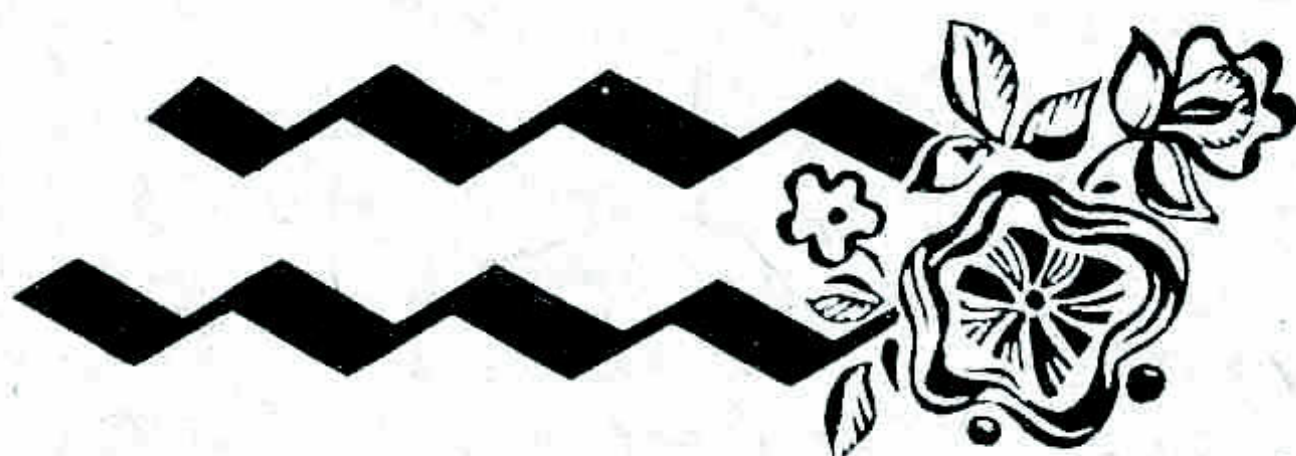
Наведені дані свідчать, що бджоли в середині клуба ведуть достатньо активний спосіб життя протягом всієї зимівлі. Причому активність їх змінюється протягом кожної доби. А щоб зробити однозначний висновок про причини хвилеподібних добових змін температури в клубі, необхідне поглиблене вивчення особливостей зимового життя бджіл.

Гінзбург О. О.

Гайдар В. А.

Пилипенко В. П.

Працівники відділу селекції і репродукції
карпатських бджіл Українського НДІТ
інституту бджільництва

На ваші листи...

ВУЛИК ГРИНЧУКА

У грудні минулого року газета «Сільські вісті» написала про деякі винаходи пасічника з міста Одеси П. Гринчука. Повідомлення зацікавило багатьох бджолярів України. На їх прохання у кінці березня газета більш докладно інформувала про доробок досвідченого аматора. Але інтерес читачів не спадає — листи на цю тему йдуть і до редакції «Українського пасічника». Відгукуючись на них, друкуємо, з невеликими скороченнями, замітку кореспондента «Сільських вістей» С. Шандара.

У невеличкому дворіку — типова для міста над морем картина: поряд з кучерявим плетивом виноградних лоз — кілька абрикосів і персиків, біля самого ганку — трояндові кущі. А ось вулики на подвір'ї — це незвично. Побачити їх недалеко від центру міста — дивина неабияка. Господар пасіки — відомий багатьом фахівцям бджоляр-любитель і винахідник П. В. Гринчук. Петро Васильович — автор вулика з активною витяжною вентиляцією. Власне, саме бажання ознайомитися з цим винаходом і привело мене до бджоляра, бо про новинку просять розповісти численні читачі.

Незважаючи на те, що вже розміняв дев'ятий десяток років, господар мав бадьорий вигляд, тримався міцно.

— Здоров'я і сили, — говорить він, — мені додало бджолярство, робота на пасіці...

Разом з дружиною Зінаїдою Сергіївною розповідає, як став пасічником. Завести бджіл Петра Васильовича спонукала життєва потреба. Десь наприкінці шістдесятих років нагадало про себе фронтове поранення. Медики порадили лікуватись медом, продуктами пасіки. Петро Васильович купив один вулик. Допитливий до всього, він швидко оволодів навичками пасічника і став пізнавати секрети крилатих трудівниць. Допомогли література з бджільництва, досвід товаришів-па-

січників. Поступово розширив пасіку до десяти вуликів. Обходився без кочівлі, тримав вулики біля дому. Медоносів вистачало у сусідньому парку й на узбережжі. Непокоїли Петра Васильовича лише холоди. Вулики треба було вкривати, переносити у приміщення.

Спостерігаючи за поведінкою бджіл, звернув увагу, що з похолоданням вони більше прополісують, закривають льотки по центру вулика, менше — розташовані далі від нього. Напрошувався висновок: у зимовий час бджоли намагаються не допустити потік холодного повітря у центр клуба. Петро Васильович вирішив переобладнати вулик так, щоб активна витяжна вентиляція сприяла нормальній життєдіяльності бджіл.

Нижній льоток він змістив у крайнє праве (або ліве) щодо бокової стінки положення. При цьому одну крайню стільникову рамку вийняв, у стелі просвердлив три отвори діаметром 25 міліметрів. По боках у даху зробив три отвори діаметром 5 сантиметрів. Отвори закрив сітками, стелю ретельно утеплів. Принцип вентиляції у переобладнаному вулику простий. Повітря, потрапляючи у зміщений льоток, не зустрічає опору, бо проти нього немає рамки, і надходить в отвори у стелі. Повітря витягує за собою продукти життєдіяльності бджіл.

Через тиждень після першого весняного обльоту вентиляційні отвори у стелі вулика закриваються корками, вийнята стільникова рамка ставиться на місце, льоток розширюється.

— Активна вентиляція, — продовжив Петро Васильович, — дає змогу уникати підвищеної концентрації вуглекислого газу, який гальмує розвиток сімей і прискорює їх старіння. Вона ж виносить назовні зайву вологу. Бджоли зменшують витрати енергії на терморегуляцію гнізда, стають стійкішими до захворювань. Удосконалення гарантує життя бджіл на волі навіть при морозах до сорока градусів, витрати меду на зимівлю при цьому знижуються.

Оригінальний кондиціонер для пасіки зареєстрований як винахід і дістав

назву «Вулик Гринчука». Ця робота Петра Васильовича відзначена Дипломом першого ступеня і медаллю ВДНГ СРСР.

Авторське свідоцтво Державного комітету СРСР у справах винаходів і відкриттів П. В. Гринчук одержав також і на інший свій винахід — «Портативна медогонка». Звичайна медогонка у вигляді діжки має чималі габарити (висота до метра, діаметр — 50—75 сантиметрів), незручна для транспортування. Петро Васильович запропонував дворамкову портативну медогонку. Вона вміщується у звичайній валізі. Проста за конструкцією, зручна і дешева.

Петру Васильовичу належить також авторство оригінального димаря, приладу для швидкої обробки бджіл при вароатозі та іншого начиння.

Ще у 1985 році на ВДНГ УРСР демонструвалися винаходи і вдоскона-

лення П. В. Гринчука. Вони були високо оцінені бджолярами-аматорами і професіоналами. Сотні відгуків, листів, одержаних Гринчуком з різних куточків країни, засвідчили корисність і перспективність їх. Оглянувши експонати Гринчука, професор Гордєєв написав: «Ваш досвід цінний. Це відкриває нові поняття про зимівлю бджіл». Автор книги з бджільництва, викладач Шабаршов, оцінює винаходи Гринчука так: «Ваш стенд оригінальний, захоплює новизною вирішення конструкції вже відомих предметів і обладнання. Хочу бачити портативну медогонку, виготовлену заводським способом. Чекатиму, щоб придбати її для себе».

Однак ні у промислове виробництво, ні на пасіки винаходи й удосконалення П. В. Гринчука дороги не знайшли.

Українські прислів'я та приказки, присвячені бджолі та меду

Тягли ведмедя до меду, та урвали вуха, тягли ведмедя від меду, та урвали хвіст.

Ревів ведмідь не тому, що бджоли покусили, а тому, що меду узяти не дали.

У ведмедя десять пісень і все про мед.

Навесні джміль, а восени бджола жениться.

Бджоли раді цвіту, люди — літу.

Бджола каже: «Годуй мене до Івана, зроблю з тебе пана».

У петрівку бджоли роблять на панів, а в спасівку — на себе.

Тільки до Іллі добрі рої, по Іллі повісь роя на гіллі.

До Іллі зробити сіно — наче пуд меду в нього вкласти.

Вівця, як бджола, дає один прибуток. Вола кличуть у гості не мед пити, а воду возити.

Мала бджілка, а й та працює.

Робити — то не мед лизати.

У ледачого пасічника і бджоли ледачі.

Передав куті меду.

Не все мед, що солодке.

Аби мед, мухи знайдуться.

Був мед, та гості попили.

Давай, жінко, перцю, мед закушу.

З пальця меду не добудеш.

І медок солодок, а язичок дере.

Коли мед, так і ложкою.

Мед і гречка — брат і сестра.

Медом куті не зіпсуєш.

Мед солодкий, але пальців із ним іще ніхто не з'їв.

На ложку меду більше мух ловиться, як на бочку оцту.

Цікаво знати

Бджолина математика

Бджолині стільники — одне з найцікавіших явищ природи. Вони з давніх давен привертали увагу точністю розмірів, акуратністю і правильністю своїх форм. Людей цікавило, чому стільники, такі тонкі і тендітні за будовою, настільки міцні, що утримують в собі кілограми меду. Відповідь на цю загадку природи математики шукали багато років. Внаслідок досліджень було встановлено, що шестигранна форма комірок, з яких складається стільник, в усіх відношеннях є найдоцільнішою. Завдяки такій будові досягається найбільша її міцність та місткість, чого не можуть дати ні циліндричні, ні три-, ні чотиригранні форми.

Довжина бджолої комірки настільки постійна, що Реомюр, наприклад, пропонував використати її як всесвітній еталон міри довжини.

Другим цікавим фактором є те, що стінки комірок спираються не на плоске дно, а на перевернуту тригранну піраміду, складену з маленьких ромбиків. Як стінки, так і ромбики є спільними для двох комірок. Вимірюючи кути цих воскових пластинок, математики встановили, що розміри їх строго постійні.

Отже, бджоли при будівництві користуються «математикою», а бджолина комірка — чудовий зразок такої геометричної форми, яка забезпечує найбільшу міцність та найвищу економію будівельного матеріалу й місця.

Не тільки при будівництві, а й у «побуті» бджолина сім'я користується «математикою». Як відомо, бджоли зимують, збираючись в клубок, який має форму кулі, бо тільки така геометрична форма може вмістити найбільшу масу при найменшій площі випромінювання тепла. А це для бджіл має велике значення, бо в клубку протягом зими постійно підтримується плюсова температура, хоч зовні вулика може бути 30 і більше градусів морозу.

Звичайно, не розум і не свідомий розрахунок керують крилатими трудівницями, а інстинкт, що вироблявся у них протягом багатьох тисячоліть.

О. Коцовський.
Пасічник-аматор.
м. Тернопіль.

Про пожиток

Повір'я бджолярів твердять: для доброго пасічника нема поганого року, і коли дбаєш про силу сім'ї — маєш мед. Але в околицях, де мало медоносних рослин, дерев і кущів, мудрість пасічника і його вміння можуть залишитися марними. Тільки в тих околицях можна сподіватися пасічникові користі, де є багато різних медоносів і де не використовують отрутохімікати, де фізично не знищують бджолу при заготівлі кормів механізованими методами.

Добрими медоносними околицями вважають такі, де вже з весни бджоли мають підтримуючий пожиток. Це ліси і чагарники, сади, акація, липа, сіножаті, гречка, соняшник та інші пізні медоноси. І при тому медоноси мають бути розташовані від пасіки не далі, як за 2,5—3 кілометри.

Пожиток значною мірою залежить від стану погоди. Вітри і посуха навіть при дуже доброму цвітінні цілковито знищують його. Суховії висуюють нектар у квітах, сильні вітри перешкоджають бджолі летіти. З цими явищами природи пасічник не годен боротися. Тільки сильні бджолосім'ї за несприятливих обставин і в найгірші роки принесуть стільки меду, що його вистачить і їм на запас, а ще й користь пасічникові буде.

Євген Архипенко у першому виданні практичного пасічницького підручника «Поступове пасічництво» в 1927 році писав:

МОЖНА ЧЕКАТИ ПОЖИТКУ

1. Коли ніч тиха, тепла, то хоч уранці може бути пожиток.

2. Як перед днем присне дощик і сонце почне пригрівати, то чекати доброго пожитку.

3. Як увесь день проривається дощик, а сонце крізь хмари гріє і тепло — буде добрий пожиток.

4. Як гаряче, а небо вкрито білявими хмарками — на пожиток.

5. Чим більше блискавиць, тим більший пожиток, краще літо для пасіництва.

НЕ ЧЕКАТИ ПОЖИТКУ

1. Коли ніч холодна і вітряна.

2. Коли в день відразу змінюється тепло на холод.

3. Коли дують північний і східний вітри.

4. Коли стоїть посуха.

Ці прикмети діють і в теперішніх складних екологічних умовах, коли на природу впливають атомна енергетика, промисловість і транспорт, хімізація і механізація сільського господарства.

М. Осташевський

Як уберегтися від отрути

Поряд з такими продуктами бджільництва як мед, віск, прополіс, квітковий пилок, маточне молочко, значним попитом стала користуватися і бджолина отрута. Багато пасічників зайнялися її збиранням при допомозі отрутозбиральних рамок та електростимулятора. Під його дією бджоли залишають на склі рамок отруту, яку потім пасічник зчищає. Під час цієї останньої операції частки отрути потрапляють на поверхню тіла, слизову оболонку, викликають гостре запалення, що призводить до появи виразок, загального отруєння організму, яке може призвести навіть до смерті.

Щоб знешкодити таку дію бджолиної отрути, пропонується камера, яка дає змогу захистити людину від небезпеки при знятті отрути зі скла.

Тому, хто вдома займається майструванням, не важко зробити камеру в домашніх умовах з 8—10-міліметрової фанери. Розмір її 700×500×530 мм. Всі деталі потрібно щільно підганяти одну до одної і закріплювати за допомогою клею, дерев'яних рейок та шурупів. Скло в пазах ущільнюється замазкою.

Верхня частина камери складається з двох зашкленних поверхонь, одна з яких служить для спостереження за операцією зняття отрути, друга — для кращого освітлення робочої зони.

Скло з бджолиною отрутою подається в камеру з правого боку при допомозі висувного столика, який ходить по направляючих і має невеликий нахил у бік оператора. Для скла з отрутою на столику є два упори. Поверхня столика та дно камери пофарбовані в чорний колір і покриті склом. На чорному фоні краще видно бджолину отруту, є змога повністю зібрати її та проводити вологе прибирання.

В передній стінці камери вирізані два отвори діаметром 180 мм, в які вставлені металеві обручі з прикріпленими до них поліетиленовими рукавами, що мають на вільних кінцях зав'язки.

При роботі з отрутою додатково потрібно одягати на руки медичні рукавички, а на рот та ніс накладати ватно-марлеву пов'язку.

При користуванні камерою рекомендується працювати удвох. Один накладає на висувний столик скло з отрутою і подає в камеру, другий у медичних рукавичках, з щільно зав'язаними на зап'ясті поліетиленовими рукавами, просуває руки в камеру і знімає отруту при допомозі скребка, ріжучою частиною якого може служити лезо безпечної бритви. Під край скла підставляється жолобок, куди й зсувають отруту. Потім її просіюють і зсипають у заздалегідь підготовлену широкогорлу пляшку з темного скла для подальшого зберігання.

Є. Крат.

Співпрацівник
Української дослідної станції
бджільництва ім. П. Прокоповича.
м. Гадяч Полтавської області.

«ОЙ, НА ГОРІ КВІТНЕ ГРЕЧКА...»

ОБРАЗОК

Ми на втіху роботящої бджоли
Усі вулики до гречки підвезли.

Як із пасікою літо прогуду,
Будуть тобі гречаники на меду.

В. Кочевський.

Які дивовижні ці діди-пасічники. Все вони знають про бджіл і не тільки про бджіл! Коли оповідають, слухаєш — не наслухаєшся. Ось що почув я в одну з теплих ночей під 300-літньою липою.

— Ти знаєш, Василю, в цьому році, на решті, на Білій горі посіяли гречку. Гадаю, і названа вона так тому, що коли цвіте гречка, то вся гора біла. — І як же воно сталося, що в нашому краї гречану крупу стали виписувати за рецептами, — відповідає йому сусід. Ще згадаймо, що нас колись звали гречкосіями! Скільки пісень про гречку. Каша кашею, а гектар посіву гречки дає на Україні до центнера меду. Та й не простого: кольору міцної заварки чаю з своєрідним гострим присмаком. В ньому більше білків і жирів ніж в липовому і квітковому, цілий розмаї вітамінів, ферментів, мінеральних речовин. А вже крупа! Наші пращури виростили на каші з шкварками. Вони завжди відводили чималий клин під гречку. У сприятливі роки, коли вивозили вулики до квітучих масивів, не встигали підставляти рамок з сотами. Внуки ж порохували на комп'ютерах і вирішили, що не вигідна ця культура, дуже трудомістка. Ой, не вона винна в неласці до себе, винне наше безкультур'я у веденні землеробства, що зупинило гречку на півдорозі до медоквіту.

Відома гречка на Україні з прадавніх часів. Її зерна знайшли в Немирівському городищі при розкопках східського житла, яке існувало до нашої ери на території Вінницької області. Глечик з гречаною кашею, звареною більше тисячі років тому, який добре зберігся під шаром попелу, знайшли в селищі Любече Чернігівської області. Колись ця культура займала тут шосту частину орних земель. Гречка каже: «Сійте мене хоч і в воду, аби в пору». Але

продовжують її виганяти з поля. Уголос часом і похвалять, а тихцем відсувають із сівозміни. Та марно що гречка — незамінний продукт харчування дітей та людей похилого віку, а також хворих на шлунок, печінку, серце, розлад нервової системи, що наявний в ній рутин зміцнює стінки кровоносних судин і протидіє розвитку гіпертонії, склерозу і цукрового діабету. Що вона обов'язково є в меню космонавтів і спортсменів. Що колись відварами з гречки лікували простуду. Що вона сприяє виведенню з організму радіоактивних речовин. Навіть попіл з її соломи вважається цінним добривом. А нам залишається згадувати дитинство, як мама варила суп з гречаними галушками, смажила гречані млинці, ті ж гречаники, про які співають в народній пісні, а на обід, окрім борщу, розсипчаста каша з топленим молоком і шкварками, або з узваром із сушениць.

Часто згадую ті гречаники: приготувати б їх на згадку про дитинство. Та ще довго цього зробити не вдасться. Ні крупи, ні гречаного борошна на полицях крамниць не побачиш.

Ой, на горі, на вершечку,
Молотили хлопці гречку.
Ой, ні гречки, ні полови —
В тебе, дівко, чорні брови...

Це заспіває мій оповідач. Потім говоримо про те, про се... І знову повертається болюча тема. Чи білітимуть колись, як раніше, квітучі ниви, над якими гудуть бджоли, залежить від нас. А більше від місцевої влади, яку ми в нашому краї обрали такою, що мусить наші сподівання виправдати. Але даймо трохи часу, щоб змогла повернути землю селянинові і ввести в дію економічні закони.

Мені довелось бути в сусідній Польщі. Там познайомився з паном Щирбою, бджолярем, що юність провів в Заліщиках на Тернопільщині. У нього є дотепер мрія: відвідати ці місця з дружиною, яка ніколи не була на Україні. Побачити

ще раз і жінці показати квітуче гречане поле, білі вишневі сади. Пан Щирба розповів випадок, свідком якого був. У 1986 році приїхали до його сусіда, 80-літнього уже осліплого священика, родичі і в подарунок привезли трохи гречаного меду. Коли підніс він ложечку до уст, на незрячих очах забриніла сльоза. «Такий мед є тільки на Україні», — сказав дідусь.

...І ще одна оповідь. Якось, Василю, іду я до лісу по гриби. Як знаєш, туди треба стежкою пройти через гречане поле. Вдихаю пахощі багатоярусних, зв'язаних в китиці й грона, квітів гречки, слухаю музику бджолої раті, і навіть не віриться, що ця культура ще не потрапила до Червоної Книги. Аж назустріч з лісу з в'язанкою букових дров наша Маруся Чурай — Ковальчукова Рузя. З великої сім'ї на батьковому подвір'ї зосталась сама. Але Бог, якби для розваги самотності, наділив її даром складати вірші та пісні. Знаємо, що за це від брата Миколи не раз чує докори. «Ти б краще накосила конюшини корові або назбирала деревію чи м'яти та насушила. Здати їх в аптеку, то за талон можна щось із дефіциту придбати, а з віршів яка користь?»

— Слава Ісусу Христу, — каже першою Рузя.

— Слава навіки, — відповідаю. Стоїмо серед поля, гомонимо про сільські новини. Тішимося, що громада відремонтувала церкву і на свято Петра і Павла була перша за останні 30 років відправа. З-за лісу викотилось велике сонце. До бджолої гулу почав долучатися стрекіт коників. Піднімався туман. Якось самі собою пригадалися слова.

Ой, за селом гречка біла,
Я до роду свого бігла.
Ой, п'є росу туман сивий,
Прикрий степом мене, милий...

— Може, це твоя пісня, Рузю? — питаю.

— Може, й моя, — сміється у відповідь. — Вже й забула! Завдайте мені дрова, вуйку, і бувайте здорові.

Ніби сама рідна природа нашіптує нам ці пісні. От і цей початок був ще у часах Київської Русі, а кінець — вже в голосах дівчат із села на берегах Золотої Липи:

На Івана, на Купала
Що Йван діє? Гречку сіє!
У нашої гречки чорнії вершечки,
Було ж тобі, Йванку, не купатися,
Було ж тобі, Йванку, з нами гратися.
Що Йван діє?..

А коли я був парубком, каже старий пасічник, то перед купальською ніччю сну нам не було — де дівчина роботяща, чесна і серцем добра, то хати зеленили галузкою з червоними вишнями, а де дівчина лінива до веретена — колючим черсаком. Багато не встигали, бо дівочі голоси зазивали до води — самим лячно вінки пускати.

Вірю, не далекий час, що на Івана, на Купала все буде, як і за Київської Русі: і меди рікою, і гречки горою. Бо відроджується духовність, — каже дід.

М. Рудковський.
м. Івано-Франківськ.

Як бджоли врятували Теребовлю

Місто Теребовля, що на Тернопільщині, у 1997 році святкуватиме своє 900-річчя. Колись воно входило до удільного князівства Василька Ростиславовича. В народі до цього часу живе легенда, що розповідає, як за козацьких часів на Теребовлю напала татарська орда.

Татари оточили фортецю і довготривалою облогою хотіли вимусити мужніх захисників здатися. Коли настала особлива скрута, хтось порадив скинути на голови напасників дуплянки з бджолами. Розлючені комахи літали над ворожими таборами і жалили всіх підряд, особливо коней.

Лише уява може змалювати жахливу картину, як тисячі вжалених коней, не слухаючись вуждечки, стрімголов несуть своїх вершників у різні боки! Скільки нападників опинилося під копитами! А захисники фортеці вміло використали паніку в татарському війську.

О. Коцовський.
Пасічник-аматор.

В порядку обговорення

ВУЛИК. ЧОМУ ВІН ТАКИЙ?

Необхідною умовою існування в природі сім'ї медоносних бджіл є гніздо. Будують його самі бджоли з воску. Це — декілька вертикально звисаючих стільників, які майже завжди розміщені взаємно паралельно із проміжком між ними, що дозволяє бджолам вільно переміщатись по поверхнях стільників. Величина проміжку сягає 12—13 мм. Товщина самих стільників 24—25 мм. Саме в стільниках бджоли зберігають запаси корму (меду, перги), вирощують молодих бджіл та забезпечують необхідні температурні умови для існування сім'ї. В природних умовах бджоли заселяють дупла старих дерев, гірські ущелини, ями під корінням дерев, а то й просто будують гніздо серед густого гілля.

Та далеко не всяке гніздо за своєю здатністю захистити сім'ю, за формою, розміщенням та загальним об'ємом забезпечує добрі чи хоча б необхідні умови для існування бджіл. Віковий пасічний досвід переконує, що вертикально витягнуте гніздо найкраще відповідає біології бджолиної сім'ї. Ще в часи колодного бджільництва досвідчені пасічники знали, що бджоли в стоячій колоді дають значно більше меду, ніж у лежачій. Саме такі висновки підтвердили і наші корифеї бджільництва — Петро Прокопович (1775—1850) та Микола Витвицький (1764—1853). Так, перший рамковий вулик П. Прокоповича був вертикальним, із перетином гнізда 300×300 мм та висотою біля 980 мм. У верхньому медовому відділенні були розміщені 7 рамок розміром 245×175 мм (довжина — висота). Решта гнізда ділились на 2 або 3 відділення без рамок; стільники прикріплялись до перекладних планок. Кожне відділення закривалось «втулкою» — дошкою відповідних розмірів. Вулик М. Витвицького теж був

вертикальним та складався із 7—8 однакових корпусів, що розміщались один на одному. Три верхні корпуси мали висоту по 10 цалів (1 цаль = 1 дюйм = 25,4 мм), а чотири нижні корпуси — по 6 цалів.

Тут доречно зауважити, що більше ніж через 150 літ після цих глибоко обґрунтованих висновків, які надалі неодноразово підтверджувались світовою слави дослідниками із різних країн, ми в основному маємо лежачі розбірні колоди — лежаки на 20—24 рамки Дадана-Блата. Чи не дивні результати?

Із появою в бджільництві рамки та після відкриття Л. Лянгстротом (1810—1895) щілин між рамкою та корпусом, що не забудовуються бджолами (4,5... 10,5 мм) почалось масове поширення рамкових вуликів. З'явились безліч розмірів та форм рамок, а також систем вуликів. Не вдаючись в аналіз історії розвитку вулика (це справа дуже цікава та заслуговує досліджень спеціалістів) пригадаємо, що основними напрямками розробки конструкцій вуликів стали типи з доступом до гнізда зверху та з доступом до гнізда збоку (чи ззаду). За принципами зміни об'єму та напряду розширення гнізда з'явилися «стояки» — з розширенням гнізда вверху, та «лежаки» — з розширенням гнізда в сторони.

В Центральній Європі (Німеччина, Австрія, Швейцарія) здавна набуло поширення павільйонне утримання бджіл. Відповідно до специфіки цього методу розповсюдились конструкції вуликів з доступом до гнізда ззаду. Такі вулики, як правило, мають внизу гніздове відділення на 10—12 рамок та розміщене над ним медове відділення. Між ними може розміщатись роздільна решітка. Деколи медових відділень два. Огляд гнізда здійснюють через дверці у задній стіні. Вони бувають як спільні для всіх, так і окремі для кожного відділення. Корпус вулика нерозбірний. Розміри рамок розповсюдились різноманітні.

В пошуках раціонального методу пасічництва в умовах слабких та посередніх медозборів німецький пасічник Генріх Фройденштайн провів дослідження багатьох тисяч рамок

різних розмірів в гніздах, встановлюючи межі розміщення черви на рамках. Ідея цих досліджень була ось в чому. На гніздових рамках великого розміру бджоли розміщують довкола черви «вінок» із перги та меду. Цей мед пасічник не може взяти через наявність в рамці черви. Адже центрифугування меду із рамок з червою — це варварство. До таких невідповідних рамок було віднесено навіть рамку Кунча (330×250 мм) — через надто широкий медовий «вінок» понад червою, а також рамки Герстунга (410×250 мм) та Цандера (420×220 мм). З таких же міркувань були відкинуті ці рамки в «вузько-високому» варіанті. В результаті досліджень Фройденштайна було визначено розмір рамки 338×200 мм. У цьому випадку бджоли справді змушені були складати мед та навіть частково пергу в медовому відділенні. Однак незабаром виявились негативні якості такої рамки. Коли пасічник повністю забирав мед з медового відділення, сім'ї були приречені на голодування при відсутності пожитку. Це сильно обмежувало червління та не дозволяло ефективно використовувати наступні пожитки. Крім того, з поширенням більш плодючої породи бджіл — карніки — гнізда на рамки Фройденштайна виявились надто тісними, що призводило до роїння.

Тому в 1880 році спільні збори німецьких та австрійських пасічників встановили єдиний «нормальний» розмір рамки — 370×223 мм. Та хоч і сьогодні поширені рамки різних розмірів, для лежаків не вживають рамок Кунча і Герстунга та їх вузько-високих варіантів. Щодо рамки Дадана-Блата, то її вважають придатною хіба що для умов гігантських пожитків, але ніяк не для умов середніх чи тим більше слабких медозборів.

На Україні теж було розмаїття систем вуликів. В 1918 році з'їзд пасічників Росії, що відбувся у Києві, прийняв стандартні розміри рамок та вуликів. Ними стали розміри рамки 435×300 мм (дещо змінені розміри рамки системи Дадана-Блата для корпусу на 12 рамок), 435×145 мм (для надставок), 435×230 мм (дещо змине-

ні розміри рамки Лянгстрота-Рута), а також варіант із вузько-високою рамкою 300×435 мм, яку називали українською. До речі, тепер багато спеціалістів бджільництва вважають, що прийняття вулика Дадана-Блата за основу для стандартизації було необґрунтованим. Як виявилось, промислове бджільництво з такими вуликами приречене на низьку продуктивність, любителів вони теж мало задовольняють.

Тепер найбільш поширеною конструкцією вулика у світі є багатокорпусний системи Лянгстрота-Рута (10-рамкові корпуси на рамку $17\frac{5}{8} \times 9\frac{1}{8}$ цаля (448×232 мм)). Сама конструкція вулика проста, надійна. Відпрацьовані методи догляду бджіл в таких вуликах. Він виявився майже ідеальним для промислового бджільництва. Більше 95 процентів бджолиних сімей США утримується саме в таких вуликах. Поширені вони і в Японії, Австралії, Європі. Не завжди багатокорпусний вулик легко прокладав собі дорогу в життя. Для прикладу можемо нагадати гарячі дискусії на сторінках журналу «Український пасічник», що виходив у Львові, де темпераментно та аргументовано обговорювались добрі та погані сторони вуликів Дадана, Лянгстрота та українського. Все ж думка схилилась до того, що у вулику Лянгстрота бджоли зимують погано, що й визначило ставлення до нього. Тут, мабуть, маємо типовий приклад впровадження конструкції вулика відірвано від технології утримання бджіл в ньому. Адже відомо, що невдалі зимівлі і в США були досить частими. І тривало це доти, поки в 1911 році Дімутс (США) не запропонував зимівлю в двокорпусному гнізді. Верхній (кормовий) корпус рішуче змінив стан справ. За наслідками цю Ідею в США розцінили як переворот в пасічництві. На жаль, у нас з невідомих причин цьому не надали належного значення.

Однак вулик Лянгстрота-Рута все ж не без недоліків. Один із найсуттєвіших — велика маса корпусу. З повними меду рамками вона складає біля 45 кг. Хоч знімати корпус меду і приємно,

та для деяких пасічників без допомоги це просто не під силу. Тому не дивно, що з часом з'явилися полегшені варіанти на корпуси для восьми рамок. Вони знайшли деяке поширення у США, в окремих країнах Латинської Америки та Європи. Але радикально це не змінило ситуації. Відомий дослідник професор Фаррар (США) модернізував вулик, зменшивши висоту рамок до 6 сантиметрів (біля 152 мм) та збільшивши їх кількість в корпусі до 12 штук. Такий корпус більш зручний та значно легший (близько 32 кг). Квадратний перетин корпуса теж має свої переваги. Всю пасіку (більше тисячі сімей) Фаррар повністю перевів на такі вулики. В таких же вуликах утримують бджіл і ряд інших пасічників США, наприклад, головний Інспектор з пасіництва штату Вісконсін Джон Лонг, одержуючи прекрасні результати.

Та все-таки і в двокорпусному гнізді Лянгстрота-Рута зимівля середніх за силою сімей не завжди проходить вдало. Зимовий клуб бджіл займає лише частину рамок, що спричиняє надмірне зволоження гнізда з усіма зв'язаними з цим наслідками. Значно сприятливіші умови для сімей створюються у вуликах з меншим перетином гнізда, хоч не завжди їх забезпечують 8-рамкові варіанти цього вулика.

Зустрічаються і випадки загибелі сімей, коли зимою вони не можуть перейти у верхній корпус через великий безстільниковий проміжок, утворений товщиною верхньої планки рамки, зазором між рамками обох корпусів, товщиною нижньої планки рамки верхнього корпуса, а деколи ще й недобудованими до нижньої планки стільниками. Проте цей недолік ліквідувати досить просто. Перевірено багатьма пасічниками, що при наданні верхній та нижній планкам рамки Т-подібного перетину стільники забудовуються практично до краю рамки, що, до того ж, робить гніздо більш містким.

З конструкції кожного із вуликів різних систем бажано зуміти вибрати раціональні елементи та спробувати їх використати. Обдумуючи вимоги з

точки зору пасічника-любителя, узагальнимо побажання до конструкції вулика:

1. Гніздо витягнуте у вертикальному напрямі (вузько-високе).

Не сплутаймо з формою рамки!

2. Зміна місткості цілими корпусами.

3. Маса корпуса не надто велика.

4. Бажаний квадратний перетин корпусів.

Слід би обмірковувати і форму рамки. З точки зору зручності виймання рамки з корпуса вверху — це, безумовно, низька рамка. А як же бути із величезним досвідом вдалої зимівлі на вузько-високих рамках? Згадаймо вулики Левицького (250×450 мм), Ващенка (330×410), слов'янський Цесельського (240×430 мм), український (300××435 мм). Не нехтуючи цим досвідом, доцільно забезпечити форму гнізда, близьку до тієї, яка утворюється в вуликах з вузько-високими рамками, але при цьому гніздо формувати окремими корпусами з низькими рамками. Невеликі проміжки між рамками суміжних корпусів (10 мм) при відповідній згадуваній вище конструкції рамок не тільки не будуть перешкодою, але й поліпшать умови зимівлі, забезпечуючи контакт між бджолами суміжних міжрамкових просторів.

Методи пасічництва в такому вулику можуть на перших порах бути запозичені із творчим переосмисленням методів, що відпрацьовані для багатокорпусних вуликів, починаючи із зимівлі в трьох-чотирьох корпусах залежно від сили сімей, весняного скорочення гнізда відбиранням порожнього корпусу, переміни корпусів місцями при весняному нарощуванні сили, протиросового методу, запропонованого ще М. Витвицьким — постановкою корпусу «врозріз», розширення гнізда додатковими корпусами.

На закінчення треба зауважити, що не всі мої розмірковування та розрахунки перевірені життям. Спробуємо зробити це разом?

Б. Кобилко.
с.м.т Рудне.

ПАНАС
ЗАПАРЕНКО

Заповіт предків

Повість
із життя бджіл

Тим часом Весняна разом з іншими молодими бджілками зайнялися переробкою сировини. Вона наповнювала зобик незрілим, ще рідким медом і додавала до нього свої ферменти. Це чудодійні речовини, яких нема у чистому вигляді в природі. Поряд з Весняною трудилося й багато інших молодих комах. Вони все переносили та переносили незрілий мед з чарунки у чарунку, виганяли вологу й додавали ферменти. Мед густішав, набирав своєрідного запаху і смаку. У найвищих чарунках мед уже був цілком зрілий. Бджоли негайно запечатали комірки восковими кришечками.

На переробці меду Весняна спожила корму далеко більше від польових бджіл, тому у неї під черевцем з'явилися тонюсінькі пластинки воску. Вони все збільшувалися, грубшали і вже заважали працювати.

— Е, треба від них звільнитися, — вирішила Весняна. — Сестрички, скажіть, де тепер наші будівничі працюють?

— А вони щойно перейшли на велику ділянку. Там, де порожнина з'явилась.

Бджоли ж дуже не люблять порожнечі. І коли пасічник підставив їм рамку з штучною вощиною, вони тут же оголосили аврал. Ото там їх і знайшла наша Весняна. Вона зняла задніми ніжками пластинку,

розжувала її й передала будівничим готовий матеріал — грудочку м'якого воску. Майстри підхопили її — і почалася робота! Одні щільно укладали віск на штучній вощині, інші шліфували стінки новозбудованої комірки. Тим часом підсобні робітниці підтримували належну температуру — тридцять п'ять градусів за Цельсієм. Будівництво велося одночасно з обох боків стільника. І тут ощадність! Всі комірки-чарунки були шестикутними. Саме така конструкція найвигідніша: і міцно, і містко, і матеріалу найменше витрачалось.

Недовго Весняні довелося у вулику перебувати. Одного дня бджілка відчула, що здатна трудитись тільки на зборі нектару та пилку. Першими привітали її скромні квіточки ожини. Чого Весняна саме тут опинилась, важко пояснити. Адже маса бджіл осідала на жовтому лану чудового медоноса — ріпака. І тільки одиниці, мабуть, недосвідчені молоді бджілки, залетіли аж на узлісся.

Весняна відвідала дуже багато квіточок. Нектару було малувато, ну зовсім мало. Але вона трудилася з усіх сил, хоч природне чуття підказувало їй, що ось тут, поруч, на квітках ріпака є чималі запаси солодкої поживи. Весняна, однак, не піддалася спо-

кусі легкого заробітку. Вона залишилася вірною своїм першим знайомим. А ті просто волали: не лишай нас, бідненьких та непомітних квіточок! Адже й ми хочемо продовжити свій рід у насінинках. Запилуй, будь ласка, наші маточки!

А коли б перебратися на врожайну ниву?.. Ні, такого ще не було та й ніколи не буде, поки існують на світі шляхетні комахи — бджоли. Бо що б з того вийшло, якби бджола міняла своїх добрих та щедрих нектародавців? Перелітала, скажімо, з яблуні на грушу, з груші на сливу чи абрикос, з квітки кульбаби на лан ріпака або на квітки малини? При такому шараханні навряд чи відбулося б запилення.

Мати-Природа не терпить безладдя в своєму храмі. І хоч Весняну ніхто не попереджав, не роз'яснював, як їй на зборі нектару серед численних рослин-медоносів бути, вона твердо дотримувалася правил поведінки. Нектару до вулика довелося принести небагато, зате ж на обох ніжках вона мала чудовий квітковий пилок ожини.

В середині липня у бджолиній хатці почали відбуватися цікаві зміни. Молодих бджілок ставало все більше й більше. Матка відкладала яєчок тисячами. Молодим уже не вистачало роботи в середині вулика. Частина з них ставала польовими. Тому й Літава перебувала у вулику зовсім недовго. Наступного тижня вона вже вилетіла за взятком. Але і запасів корму в природі помітно зменшилося. Покосили сіно, одцвіла липа. Деякі медоноси ще не встигли розквітнути, а ті, що зацвіли, виділяли нектар скупко. Давався взнаки спекотливий кінець липня.

Чим же зайнятися молодим бджілкам, яких ставало все більше? Ніхто поки того не знав. Задушливими вечорами вони викучувалися з вулика й повисали мальовничими бородами біля льотків. І тільки перед світанком, коли нічні роси приносили сяку-таку прохолоду, поверталися до вулика, залазили в закутки і звисали там гірляндами. Бездіяльність просто паралізовувала їх.

Невідомо, хто перший кинув клич: різко зменшити відкладання яєчок! Закласти ройові маточки!

А що це означало?

Цариці урізали пайок. Вона ставала тоншою, зграбнішою. Бджоли готували її до польоту. В той же час будівничі гарячково закладали з обох боків стільників ройові маточки. З воску та перги вони перш за все повиліплювали широченькі мисочки, а на дно тих мисочок помістили щонайліпші запліднені яєчка. Як бджоли визначили високу якість тих ніжних сарде-

льок, нам не відомо та й навряд чи доведеться довідатися про це. У бджіл багато таємниць, і розгадати їх людина й досі не може. Залишається здогадуватися: чи то бджоли з численної маси ті екстра-яєчка вибрали, чи змусили Царицю спеціально такі зародки виплодити.

На третій день з яєчок вилупилися личинки. Турботливі няні кинулися годувати своїх любих немовлят першосортним молочком. Хробачки буквально плавали в тому киселику і на очах росли. А бджоли все добудовували пористі стінки мисочок, поки з них не вийшли досить місткі комірочки, подібні до маленьких дійочок. На п'ятий день няні востаннє залили немовлят молочком, запечатали маточки і почали старанно обігрівати. Через вісім днів з цих комірок вийдуть молоді матки. Якій з них доведеться стати Царицею? То ще загадка.

Та поки це станеться, простежимо, що діється поза стінами вулика. Перш за все кидається у вічі надзвичайна активність трутнів. Ще перед полуднем вони уже вилазили з вічка. Принюхувалися, стрімко злітали з прилітної дошки і як навіжені гасали в повітрі. Повертаючи додому, деякі згарячу потрапляли не в свої вулики. І що ж сторожі? Вони не зупиняли чужинців. Мовляв, живіть у нас, коли так до вподоби припала наша хатка. Якби заблукала чужа бджола, всі гуртом кинулися б нахабу проганяти. А коли трутень — нічого. Йому поки що все дозволено, бо він — наречений...

Молода Матка має вийти з своєї келії через шістнадцять днів від часу знесення яєчка. Але вже за день, а то й за два дні перед виходом дає про себе знати. Сидячи в маточнику, на віддалі відчуває свою суперницю і погрожує їй. Цариці не терплять одна одну. У вулику мусить бути лише одна господиня, а не декілька. Так здавна заведено — такий заповіт предків, і тут нічого не вдієш. Молода Матка раз у раз озивається в свої комірочки, все упертіше та суворіше погрожує: я молода і сильна, спритна і смілива — зі мною не жартуй... Я тобі!..

Погроза — не пустий звук. Кожна Матка має свою особисту зброю — жало. Але не бійтеся, люди, вас вона не вжалить. Матка застосує ту смертельну зброю лише раз у своєму житті — під час битви з суперницею.

Був тихий та сонячний літній ранок. Ще до сходу сонця з вулика вилетіло декілька десятків розвідниць. Вони одержали термінове завдання: до полудня розшукати місце, придатне під житло нової бджоли-

ної сім'ї. Всім було зрозуміло: Цариці не зможуть примиритися, отже, треба заздалегідь шукати вихід. Хтось має залишитися на корені, а комусь доведеться поступитися.

Перед полуднем почали повертатися одна за одною розвідниці. Перша доповіла, що знайшла затишне дупло в старій липі. І зовсім недалеко — в сусідньому ліску. Друга розвідниця натрапила на порожній вулик. Третій вдалося виявити слабеньку безматочну сімейку на далекій пасіці. Досить навалитися гуртом на тих «доходяг» — і маємо надійне пристановище.

Розвідниці все прибували й прибували. Інформації — хоч одбавляй. Але як обрати найкращий варіант? Ото мудрість-загадка! Часу обмаль. Сонце не чекає, піднімається все вище. Треба розумно використати кінець погожого дня. Пора приймати остаточне рішення. І тут подається команда:

— Членам нової сім'ї наповнити зобики медом!

Треба тільки подивуватися, як воно так склалося. Майже половина бджіл ніби й не чула того наказу. Комахи спокійно займалися своїми буденними справами. Зате всі інші вмиль здогадались, що в цій хатці їм більше не жити. Тому, не гаючись, накинулися на печатний мед. Силкуються, туго набивають свої сумочки — запасуються харчами на дорогу.

Раз-два та й поділилися домашнім скарбом. Як бачимо, зовсім не так, як часом у людей буває. Під час поділу майна люди нервують, сваряться, інколи й до бійки доходять. А мудрі комахи свято дотримуються звичаїв своїх предків: хто назавжди полишає житло, той має повне право якнайкраще спорядитися в дорогу. Невідомо ж, як складуться обставини на новому місці. В перші дні самотійного життя новостворена сім'я повинна мати все напхвати: достатньо пилку та меду, певну кількість старших і молодих бджіл. Навіть своїх трутнів треба мати.

Тому-то бджоли, що залишаються на корені, ніби й не помічають, як їхні сестрички завзято випорожнюють чарунки з найціннішим — печатним медом. Так треба. Всього не заберуть. І нам дещо перепаде, адже новостворена сім'я залишає всі стільники. А це ж неабияке багатство!

Отже, зобики наповнені. Взято запас перги. І тут знову ніби хтось подав команду:

— Членам новоствореної сім'ї — на вихід!

Збуджені бджілки ринули через льоток золотистим потоком. Прилітна дошка не вміщала всіх, комахи тиснулися на стінки вулика і вже звідти злітали в повітря. До них приєднувалися деякі щойно прибулі польові з повними кошиками пилку. З вулика вилетіло більше сотні трутнів. В оточенні вірної свити нарешті вилетіла й сама Цариця.

Це було захоплююче видовище! На тлі голубого неба кружляли тисячі комах. Піднявся такий шум, що сусіди повибігали дивитись. А бджоли кружляють і піднімаються все вище, вище.

* * *

Вранці того дня Андрійко ні на хвилину не відлучався з дому, хоча друзі й кликали його на рибалку. Хлопчик вмотивувався в тіні під грушею, читав казки Карпатських гір і час від часу позирав на вулик. Стежив за поведінкою комах. І коли зафіксував незвичайний рух довкола льотка, вистрибом помчав на город, кричучи з усіх сил:

— Мамо! Рій вилітає!..

Мати кинула сапку — й бігцем у садочок. Недалеко вулика стояло наготові відро з водою. Тут же виблискувала проти сонця домашня помпа. Мама опустила кінець шланга у відро й заходилася помпувати. Тим часом Андрійко підхопив другий кінець. Ще мить — і струмінь розпиленої води бризнув прямо на літаючих бджіл.

— Андрійку! — скрикнула мама. — Не збивай їх струменем, а бери вище! Вище! Зверху дощиком поливай...

Скроплені дрібненькими крапельками води та до того ж ще й обтяжені медом, бджоли помітно уповільнювали літ. Де й ділася ота їхня жвавість. Довелося спускатися вниз. Намокла й Матка. Вона вже була не така швидка та самовпевнена, як перше.

Ось Цариця описала останнє коло й сіла на яблуневу гілку. Довкола неї в ту ж мить розмістилися й члени її свити. Бджоли швидко зорієнтувалися, де перебуває Матка, і самі почали опускатися на ту ж таку гілку. За декілька хвилин з неї уже звисала чимала жива борода. А бджоли все сідали та сідали на яблуневу гілку.

— Що ж робити, мамо? — занепокоївся Андрійко. — Тато в рейс поїхав. Аж увечері повернеться.

— А ми що — без рук? Адже роя посадили? Посадили! А це головне.

— Але як його втримати аж до вечора?

— Втримаємо як-небудь. Не журись!

— Бджоли сердитимуться. Покусають. Он скільки їх!

— А ройові бджоли, щоб ти знав, не кусаються. Вони миролюбні.

— А чого миролюбні? — не міг заспокоїтися Андрійко.

— Бо в кожній повнісінькій зобик меду. Щоб вкусити, треба перегнутися. А переповнений зобик і не дає. Та й узагалі, їм тепер не до того. Бджілок турбує нова домівка. Де вже тут кусатися.

Мама підійшла зовсім близько до обтяженої гілки, обережно підхопила знизу роя й виважила на долоні. Бджоли почали лазити по оголеній до ліктя руці, але жодна навіть не збиралася сердитись, жалити.

Андрійкові сподобалася така сміливість. Отже, мама знає, що робити. Ось вона винесла з хати решето з шматочком запашного стільника на дні. Підставила його під бджолину бороду і злегка потрясла гілку. Майже всі бджоли опинилися в решеті. А згодом і решта туди посідала. Тоді мама накрила їх марлею й однесла в комірчину.

— Нехай охолонуть в темряві. А повернеться тато, тоді й у вулик можна буде посадити. Ходімо, Андрійку, на город, візьмеш трави кроликам.

* * *

Літава повернулася до свого вулика, коли роя вже й у помині не було. Та тількино пролізла через льоток, як тут же відчула якусь переміну. У хатці стало просторіше. На стільнику, де вона звичайно складала принесений пилок, зяяли нерівними краями декілька розгризених маточників. Трупки недозрілих Маток попадали на дно, і санітари з усіх сил працювали — повільно витягували їх через вічко.

Все це не пройшло поза увагою нашої бджілки. Але вона й далі відчувала ще якусь, досі не з'ясовану зміну. Врешті здогадалася. Невідомо з якої причини зникла Матка. Але робочі бджоли поводитися спокійно, ніби нічого особливого й не сталося. Тому Літава швидко заспокоїлася й за хвилину вже була далеко від своєї домівки. Поспішала до сонцесейного соняшникового лану.

Тим часом у бджолиній хатці відбувалися дивовижні події. Наступного дня бджоли кинулися згризати решту маточників, але було вже пізно. Молоді Матки вмить повискакували з своїх комірок і гайнули по рамках. Спробуй, дожени її, молоду, вертку та войовничу!

Чому ж так сталося?

Нам уже відомо, що бджоли — надзвичайно запасливі комахи. Ось і цього разу, готуючись до роїння, вони заклали не один, не два і не три, а до півтора десятка маточників. На всяк випадок... Проте їм потрібна була лише одна-єдина Цариця. І коли стара Матка залишила вулик, спеціальна комісія знавців заходилася пильно обстежувати всі маточники. Частину вони одразу ж згризли і недозрілих Маток повикидали. Обрали собі найкращу, найсильнішу, найплодовитішу Царицю. І хоч вона ще відсиджувалася за стінками своєї келії, бджоли уже напевно знали, що це буде тільки вона, а не якась інша. Тому останніх, також добрих матусь, треба було конче позбутись. Отже, кинулися до решти маточників. А там молоденькі Матки тільки й очікували на слушну нагоду. То бджоли тільки колупнуть маточник, як молода Матка — пурх! — і вже на волі. Можна було б одразу їх побити, але ніхто не наважувався брати гріха на душу... Тому бджілки застосували до них інший спосіб. Просто не дали новоспеченим принцесам їсти, відтиснули їх у закутки, в прохолоду. Там вони швидко заспокоюються і помруть безболісною смертю. Скажете — жорстоко? А якщо іншого виходу нема? А якщо над родиною тяжіє закон предків? Закони треба шанувати...

Зате обраницю чекала інша доля. Коли настав час виходити на волю, вона майстерно обгризла по колу кришечку і натиснула на неї головою. Кришка у вигляді круглих дверцят відчинилася, тримаючись на одному тендітному завісіку. Матка випурхнула з комірки й потрапила в оточення царської свити.

Через дві-три доби вона в супроводі багатьох бджілок вилетить з вулика «на розглядину». Наступного дня Матка знову побуває в повітрі і протримається там вже значно довше, облітає-огляне немало площу довколишню. Після цього Цариця в супроводі тисяч бджіл вирушить у весільну подорож. А втім, про це варто докладніше розповісти.

Першими, як завжди, вилетять трутні. І не лише з одного вулика, а навіть з найближчих сусідніх пасік. Їхні чутливі апарати негайно відгадають, де саме та коли має відбутися весільне свято.

(Закінчення в наступному номері).

УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК

№ 4 (серпень) 1991 р.

Щомісячний науково-виробничий, інформаційний масовий галузевий орган Української Спілки Пасічників.

Заснований у травні 1991 року.

Головний редактор
Л. Л. СОКОЛОВСЬКИЙ.

Редакційна колегія:

Л. І. Боднарчук — директор Українського науково-дослідного технологічного інституту бджільництва, кандидат біологічних наук, науковий консультант журналу «Український пасічник».

В. М. Болкот — пасічник-аматор.

С. Ф. Вербо́вський — пасічник-аматор.

В. А. Гайдар — працівник Мукачівського радгоспу-бджолорозплідника, кандидат сільськогосподарських наук.

М. П. Дейнека — член тимчасової ради Української Спілки Пасічників, пасічник-аматор.

П. В. Запотічний — заступник головного редактора.

Я. А. Сидоровський — директор ВО «Львівбджолопром».

М. Д. Осташевський — голова тимчасової ради Української Спілки Пасічників.

В. П. Поліщук — завідуючий кафедрою технології виробництва бджолопродукції Академії наук сільського господарства України.

М. А. Рудковський — член тимчасової ради Української Спілки Пасічників, пасічник-аматор (м. Івано-Франківськ).

Б. В. Рудка — член Тернопільського міського товариства бджолярів-аматорів.

П. М. Сергін — начальник управління сільського господарства і продовольства Львівського облвиконкому.

О. Г. Довгалюк — голова ради Львівського обласного товариства бджолярів-аматорів.

Літературний редактор

О. Г. Царинник.

Художній редактор

Я. О. Лозинська.

«Украинский пчеловод» (на украинском языке). Ежемесячный журнал Украинского Союза Пчеловодов. Издается с мая 1991 года. № 4. Август, 1991 г., г. Львов.

Здано до набору 09.08.91. Підписано до друку 19.08.91. Формат 70×100¹/₁₆. Друк офсетний. Папір друкарський № 2. Умовн. друк. арк. 2,6. Умовн. фарб.-відб. 3,05. Обл. видавн. арк. 3,72. Тираж 20 000 прим. Замовлення 1094-1. Ціна 2 крб. 80 коп.

Адреса редакції:

МСП 290038, Львів, 700-річчя Львова, 63, к. 211.

Розрахунковий рахунок редакції:

60906 МФО 325644, код 290002. Дирекції АК АПБ «Україна», Львівська область, м. Львів.

Львівська книжкова фабрика «Атлас».
290005, Львів, Зелена, 20.

З М І С Т

С. Попович. Репрезентація «Українського пасічника». 1/97

В. Кисиленко. Присадибне бджільництво України. 2/98

Б. Рудка. З історії преси. 5/101

В. Тивін. Чи буде мед у полі? 6/102

Я. Сидоровський. Запилення бджолами насінників червоної конюшини. 8/104

В. Стефанишин. Після отруєння дихлофосом. 9/105

Б. Іваничок. Котяча м'ята справжня. 10/106

С. Вербо́вський. Методом вибракування. 13/109

М. Гринач, В. Запотічний. Монологи з Андріянова. 14/110

О. Гінзбург, В. Гайдар, В. Пилипенко. Про температуру у зимовому клубі бджіл. 18/114

М. Рудковський. «Ой, на горі квітне гречка». 24/120

В. Кобилко. Вулик. Чому він такий? 26/122

П. Запаренко. Заповіт предків. 29/125

Ціна 2 крб. 80 к.

ISSN 0049—2376. Український пацієнт. 1991. № 4. 1—32.

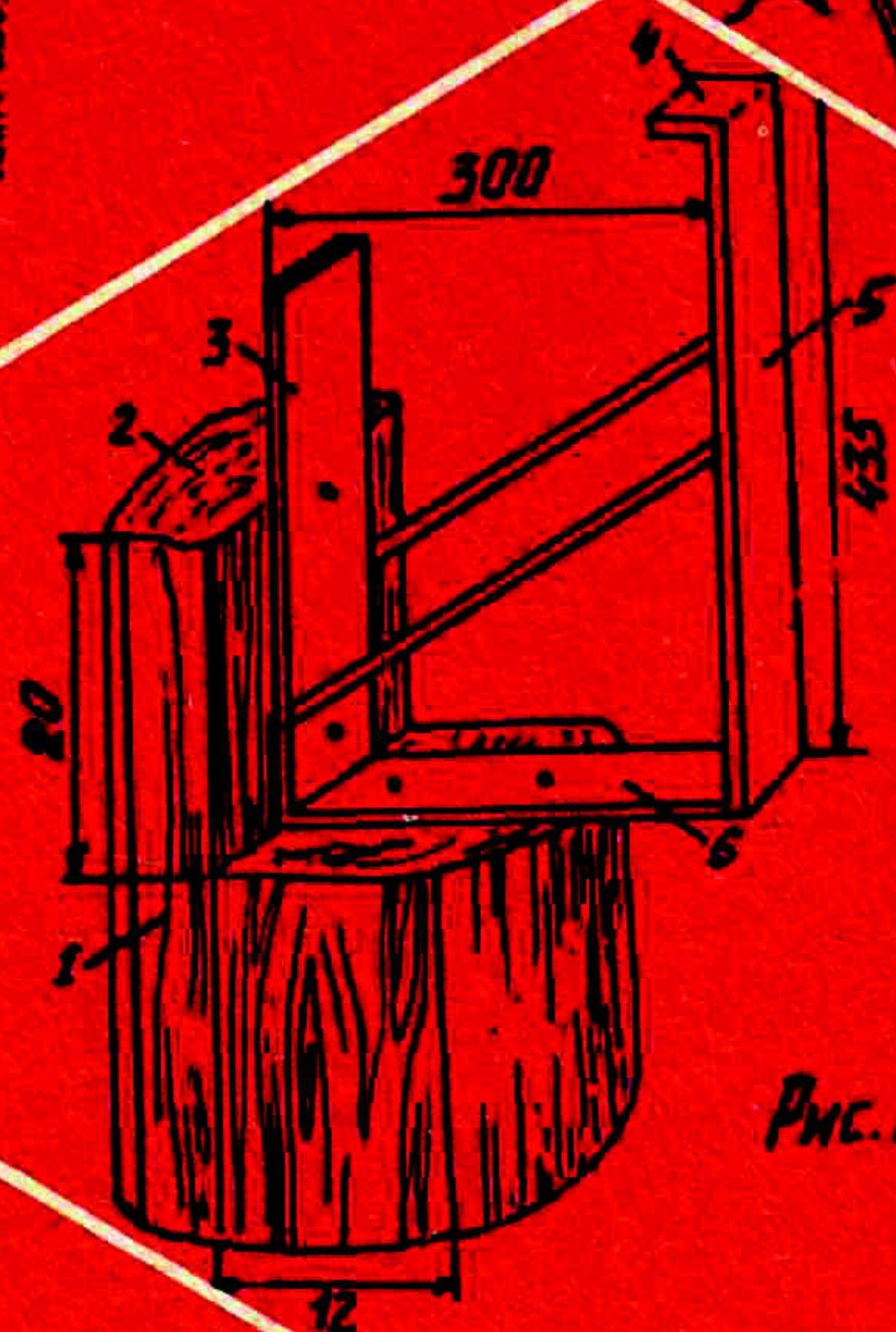

Рис. 2

